
Fiscale faciliteiten agrosector

Werking en effecten

Huib Silvis, Hennie van der Veen en Martien Voskuilen (redactie)

m.m.v. Michiel van Galen, Jan Luijt, Harold van der Meulen, Freek Silvis en Nico van der Velden

Dit onderzoek is uitgevoerd door LEI Wageningen UR in opdracht van en gefinancierd door het ministerie van Economische Zaken.

LEI Wageningen UR
Wageningen, mei 2014

NOTA
LEI 14-060

Silvis, H.J., H.B. van der Veen en M.J. Voskuilen, 2014. *Fiscale faciliteiten agrosector; werking en effecten*. Wageningen, LEI Wageningen UR (University & Research centre), LEI 14-060. 40 blz.; 7 fig.; 11 tab.; 13 ref.

Trefwoorden: landbouwwijziging, overdrachtsbelasting, landbouwregeling btw, btw-tarief sierteelt, rode diesel, energiebelasting glastuinbouw

Dit rapport is gratis te downloaden op www.wageningenUR.nl/lei (onder LEI publicaties).

© 2014 LEI Wageningen UR
Postbus 29703, 2502 LS Den Haag, T 070 335 83 30, E informatie.lei@wur.nl,
www.wageningenUR.nl/lei. LEI is onderdeel van Wageningen UR (University & Research centre).

Het LEI hanteert voor zijn rapporten een Creative Commons Naamsvermelding 3.0 Nederland licentie.

© LEI, onderdeel van Stichting Dienst Landbouwkundig Onderzoek, 2014
De gebruiker mag het werk kopiëren, verspreiden en doorgeven en afgeleide werken maken. Materiaal van derden waarvan in het werk gebruik is gemaakt en waarop intellectuele eigendomsrechten berusten, mogen niet zonder voorafgaande toestemming van derden gebruikt worden. De gebruiker dient bij het werk de door de maker of de licentiegever aangegeven naam te vermelden, maar niet zodanig dat de indruk gewekt wordt dat zij daarmee instemmen met het werk van de gebruiker of het gebruik van het werk. De gebruiker mag het werk niet voor commerciële doeleinden gebruiken.

Het LEI aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Het LEI is ISO 9001:2008 gecertificeerd.

LEI 14-060 | Project code 2282200031

Inhoud

1	Inleiding	5
	1.1 Aanleiding	5
	1.2 Doelstelling	5
	1.3 Onderzoeksvragen en aanpak	5
	1.4 Afbakening	6
2	Landbouwvrijstelling (IB) waardeverandering grond	7
	2.1 Stand van zaken	7
	2.2 Beleidsopties	7
	2.3 Gevolgen	7
	2.3.1 Individuele gevallen	8
	2.3.2 Grondmarkt	8
	2.4 Conclusies	10
3	Vrijstellingen overdrachtsbelasting cultuurgrond	11
	3.1 Stand van zaken	11
	3.2 Beleidsopties	11
	3.3 Gevolgen	11
	3.4 Conclusies	13
4	Landbouwregeling btw	14
	4.1 Stand van zaken	14
	4.2 Beleidsopties	14
	4.3 Gevolgen	14
	4.4 Conclusie	15
5	Btw-tarief sierteelt	16
	5.1 Stand van zaken	16
	5.2 Beleidsopties	16
	5.3 Gevolgen	16
	5.4 Conclusies	18
6	Rode diesel	19
	6.1 Stand van zaken	19
	6.2 Beleidsopties	19
	6.3 Gevolgen	19
	6.4 Conclusie	20
7	Tarieven energiebelasting glastuinbouw	21
	7.1 Stand van zaken	21
	7.2 Beleidsopties	22
	7.3 Gevolgen	22
	7.3.1 Algemeen	22
	7.3.2 Kosten voor de sector	23
	7.3.3 Kosten per bedrijf	23
	7.4 Conclusie	24

8	Conclusies en aandachtspunten	25
8.1	Conclusies	25
8.2	Aandachtspunten	26
	Literatuur	28
	Bijlagen	
1	Fiscale faciliteiten voor de landbouw	29
2	Afschaffing van de landbouwvrijstelling in individuele gevallen	32
3	Agrarische grondmarkt: ontwikkelingen en verwachtingen	36

---

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Het Interdepartementale Beleidsonderzoek (IBO) Agrosector heeft behoefte aan inzicht in de werking van de fiscale faciliteiten voor de agrosector en in de effecten van mogelijke aanpassingen daarvan.

De IBO-werkgroep buigt zich over de volgende algemene vragen:

- De doelstellingen achter de huidige fiscale regelingen en of de regelingen daarbij passen;
- Aan welke knoppen kan worden gedraaid en wat de effecten van het draaien zijn;
- Hoe de mix specifiek/generiek werkt, met name generieke regelingen die voor agrobédrijven aantrekkelijk kunnen zijn, bijvoorbeeld de MIA, VAMIL, EIA, WBSO en RDA.

De volgende fiscale regelingen¹ zijn specifiek voor de landbouwsector ingesteld:

1. Landbouwvrijstelling (IB) met betrekking tot waardeverandering grond
2. Vrijstellingen cultuurgrond in de overdrachtsbelasting
3. Landbouwregeling voor de btw
4. Btw-tarief sierteelt
5. Rode diesel (accijnsverlaging per 1 januari 2013 afgeschaft)
6. Verlaagd tarief energiebelasting (EB) glastuinbouw

LEI Wageningen UR heeft in het verleden diverse rapporten gepubliceerd over de effecten van fiscale regelingen voor de agrosector (zie literatuurlijst). Begin 2014 is het LEI gevraagd een samenhangende notitie samen te stellen waarin wordt nagegaan wat de huidige gevolgen zijn van een aanpassing of afschaffing van deze fiscale regelingen (de tweede algemene vraag van de IBO-werkgroep). Het gaat dan vooral om een update van de eerder uitgevoerde berekeningen en het toepassen van de meest recente inzichten. Hoewel het verlaagde dieselaccijns tarief voor de landbouw per 1 januari 2013 is afgeschaft, is verzocht om ook de effecten hiervan in kaart te brengen.

1.2 Doelstelling

Doelstelling van dit project is om de IBO-werkgroep Agrosector inzicht te bieden in de effecten van het draaien aan knoppen van de fiscale regelingen, met name het afschaffen ervan. Door dit inzicht is de werkgroep beter in staat om onderbouwde beleidsaanbevelingen te doen.

1.3 Onderzoeksvragen en aanpak

Gezien de korte doorlooptijd is een pragmatische aanpak ('quick scan') afgesproken. Deze bestond uit updates van berekeningen in eerdere studies en beantwoording van aanvullende vragen (zie hieronder). Om meer inzicht te verkrijgen in de gevolgen van wijzigingen in de fiscale vrijstellingen en mogelijke uitstel- en afstel mogelijkheden zijn externe deskundigen (zie Informanten) geraadpleegd.

1. Landbouwvrijstelling IB afschaffen
  - Factoren die van invloed zijn op de prijsontwikkeling en mobiliteit van landbouwgrond (o.m. afschaffen quotum, hectaretoeslagen, ...).

---

¹ Zie bijlage 1 voor een toelichting op deze regelingen.

-
- Kwalitatieve onderbouwing aan de hand van voorbeelden: stakende boer met opvolger, stakende boer zonder opvolger, verkoop los land van bestaand bedrijf.
  - De cases zijn uitgewerkt en vervolgens voorgelegd aan experts.
2. Vrijstellingen overdrachtsbelasting cultuurgrond afschaffen
    - Effect op grondmobiliteit en -prijs: dit is berekend aan de hand van de prijselasticiteiten van het aanbod en de vraag. Overdrachtsbelasting 6%. Alleen voor woningen geldt nu het tarief van 2%.
    - Zijn er fiscale uitwijk- of afstel mogelijkheden?
    - Gemiddelde effecten op bedrijfsniveau: dit is bepaald door het verhandelde areaal dat belast zou worden (waar geen uitwijk mogelijkheden voor bestaan) te verdelen over alle bedrijven.
  3. Landbouwregeling btw afschaffen
    - Hoeveel gebruik wordt er nog gemaakt van de landbouwregeling btw: zowel in aantal bedrijven als in aandeel in totale productieomvang (SO)? Dit is bepaald op basis van de steekproefgegevens uit het Informatienet (boekjaar 2012).
    - Voor hoeveel ondernemers zou de KOR een alternatief vormen?
    - Wat zijn de administratieve lasten om over te stappen? Deze vraag is aan experts voorgelegd, waarbij onderscheid gemaakt is tussen de eenmalige lasten om over te schakelen en de jaarlijks terugkomende lasten.
  4. Verlaagde btw sierteelt afschaffen
    - In dit deel van het project zijn de effecten geschat van een btw-verhoging voor sierteeltproducten op de werkgelegenheid en de toegevoegde waarde in de Nederlandse productie en handel van sierteeltproducten. Daarbij zijn twee varianten doorgerekend: a) een eenzijdige verhoging in Nederland van het lagere tarief van 6% naar het algemene tarief van 21%, b) een variant waarbij andere EU-landen die nu een verlaagd tarief hanteren ook naar het algemene tarief gaan. Voor deze berekeningen is het HORTUS-model gebruikt, een partieel evenwichtsmodel dat door het LEI ontwikkeld is om dit type beleidseffecten in de Europese tuinbouwsector te berekenen (Bunte en Van Galen, 2005).
  5. Afschaffing rode diesel
    - De rode diesel voor de landbouw is reeds per 1 januari 2013 afgeschaft. Om een compleet overzicht te kunnen geven, is het 1e-orde-effect van afschaffing van het verlaagde accijnstarief beschreven. Tegelijkertijd is per 1 januari 2013 de accijns op diesel verhoogd met drie eurocent per liter. Per 1 januari 2014 is een nieuwe verhoging met drie eurocent doorgevoerd. Aan de hand van het Informatienet is in kaart gebracht wat de lastenverzwaring voor verschillende bedrijfstypes is. Hierbij is ook rekening gehouden met de kosten van werk door derden.
  6. Verlaagd tuinbouwtarief energiebelasting afschaffen
    - Effect op bedrijfsniveau (met inzicht in spreiding) en op kostprijs (1e-orde-effecten).
    - Deze vraag is beantwoord aan de hand van lopend onderzoek (Van der Velden, et al., 2014).

1.4 Afbakening

De analyses in dit rapport zijn partieel van aard. Er wordt inzicht verschaft in de gevolgen van de afschaffing van bepaalde regelingen voor de direct betrokkenen en voor de land- en tuinbouwsector, maar niet voor de economie als geheel. Daarvoor is een algemeen-economische analyse nodig.

---

2 Landbouwwijziging (IB) waardeverandering grond

2.1 Stand van zaken

Bij objectieve vrijstellingen zijn bepaalde winsten vrijgesteld van inkomsten- respectievelijk vennootschapsbelasting. Een van de objectieve vrijstellingen betreft de positieve of negatieve waardeveranderingen van landbouwgronden, voor zover die waardeveranderingen niet zijn ontstaan door (a) de bedrijfsvoering of door (b) bestemmingswijziging. Dit is de landbouwwijziging.

Op dit moment hebben veel landbouwers hun landbouwgrond geherwaardeerd, vooruitlopend op een eventuele afschaffing van de landbouwwijziging. accon•avm heeft ondernemers geadviseerd om een stelselwijziging te doen en grond voortaan tegen de waarde in het economisch verkeer bij agrarische bestemming (WEVAB) te waarderen. Dit advies is echter niet aanvaard door de Rechtbank Leeuwarden², omdat het in strijd zou zijn met goed koopmansgebruik. Er is bij de belastingdienst bedongen dat bij een eventuele afschaffing van de landbouwwijziging achteraf een stelselwijziging toegepast mag worden, waardoor positieve waardemutaties die voorafgaand aan de afschaffing zijn ontstaan maar nog niet zijn gerealiseerd, onbelast zullen blijven. Hiermee vormt deze afspraak eigenlijk een overgangsregeling.

2.2 Beleidsopties

Een beleidsoptie is om de landbouwwijziging af te schaffen. Door de afspraak met de belastingdienst is er sprake van een overgangsregeling, waardoor de tot dan toe ontstane boekwinsten zijn vrijgesteld.

Er zou overwogen kunnen worden om de ondergrond van bedrijfsgebouwen, die nu vrijgesteld is onder de landbouwwijziging, niet meer vrij te stellen. Die grond vervult geen andere functie dan de grond op een bedrijventerrein. Deze optie is niet verder onderzocht.

2.3 Gevolgen

De landbouwwijziging is van belang bij vrijwel elke transactie van landbouwgrond, waarbij een agrariër de verkopende partij is. Het gaat hierbij in hoofdzaak om ondernemers die het bedrijf staken zonder opvolger en ondernemers die stoppen en het bedrijf overdragen aan een opvolger. Aan de hand van enkele cases worden in paragraaf 2.3.1 de gevolgen geschetst van de afschaffing van de landbouwwijziging in individuele gevallen. In paragraaf 2.3.2 wordt ingegaan op de mogelijke effecten op de totale grondmarkt.

---

² Uitspraak 5 september 2013

2.3.1 Individuele gevallen

In bijlage 2 is met behulp van een fictief bedrijf de doorwerking getoond van de landbouvvrijstelling bij staking van een eenmansbedrijf zonder opvolger, bij staking met opvolger en bij verkoop van los land.

De stakende ondernemer zonder opvolger krijgt zonder landbouvvrijstelling te maken met een hogere belasting, die hij zal trachten te voorkomen, wat in de praktijk meestal neerkomt op het zo lang mogelijk proberen uit te stellen van belastingafdracht. Een mogelijkheid is het afsluiten van een stakingslijfrente, maar dat is lang niet altijd interessant. Andere mogelijkheden zijn om het moment van staken verder uit te stellen door bijvoorbeeld op een extensievere manier te blijven doorboeren, om het bedrijf geruisloos in te brengen in een nieuw op te richten bv, of om een samenwerkingsverband aan te gaan met andere agrariërs.

Bij staking met bedrijfsopvolging wordt in veel gevallen gebruikgemaakt van de faciliteit om geruisloos door te schuiven. Dat houdt in dat de opvolger met de oude boekwaarde doorgaat. De opvolger heeft dan wel een belastinglatentie op de eventuele boekwinsten. Zonder de landbouvvrijstelling zal die belastinglatentie hoger zijn. Het is de vraag wat het effect hiervan zal zijn op de overnameprijs. Het is aannemelijk dat de last wordt verdeeld. Vaak wordt er bij overname namelijk een afweging gemaakt tussen het pensioen voor de uittreder en de toekomstmogelijkheden voor de opvolger. De toename van de belastinglatentie drukt de executiewaarde van het bedrijf.

De verkoop van los land komt weinig voor. Als de landbouvvrijstelling niet meer bestaat, zal er bij verkoop belasting verschuldigd zijn over het verschil tussen boekwaarde en verkoopwaarde in plaats van het verschil tussen WEVAB en verkoopwaarde. Dat betekent alleen hogere lasten als de waarde van de grond nog niet is aangepast aan de WEVAB. De enige mogelijkheid om belastingheffing bij verkoop van los land uit te stellen, is het aangaan van een herinvesteringsreserve. Dat kan alleen als er een reëel voornemen is tot herinvesteren en de herinvestering vergelijkbaar is.

2.3.2 Grondmarkt

De grondmarkt is een onvolkomen markt (CPB, 1999). De bestaande regelgeving waarbinnen het agrarisch grondverkeer zich al decennia afspeelt, verandert als de landbouvvrijstelling wordt afgeschaft. De moeilijkheid ligt erin het (*ceteris paribus*) effect te bepalen van iets wat zich niet eerder heeft voorgedaan.

Voor een overzicht van ontwikkelingen op de agrarische grondmarkt wordt verwezen naar bijlage 3. Bij het handelen op de grondmarkt spelen zowel economische alsook financiële en emotionele beweegredenen een rol, zoals:

De grond van de buurman is maar één keer te koop. Voor landbouwers is het aanbod van geschikte percelen beperkt, omdat een perceel bij voorkeur in de nabijheid van het bedrijf moet liggen. Voor elk aangeboden stuk perceel bestaat meestal een aantal agrariërs dat interesse heeft. Een boer krijgt niet vaak de mogelijkheid om geschikte grond aan te kopen;

De aankoop van grond moet financierbaar zijn. Voor de aankoop van grond moet de landbouwer in staat zijn de financieringslasten (rente en eventuele aflossing) te betalen, tenminste voor zover de aankoop met vreemde middelen wordt gefinancierd. Een mogelijke waardestijging in de toekomst levert wel economisch rendement op, maar kan niet gebruikt worden voor rente en aflossing. De biedprijs voor grond wordt daardoor hoofdzakelijk bepaald door de agrarische opbrengstwaarde; Bij transacties worden belastingafdrachten zoveel mogelijk voorkomen.

Het totale effect van het afschaffen van de landbouvvrijstelling is lastig vast te stellen. Er moet onderscheid worden gemaakt tussen effecten op het aanbod van grond en effecten op de vraag naar grond.

Effect op de vraag

In het algemeen houden landbouwers bij de aankoop van grond geen rekening met de mogelijke waarde­stijging. Vragers stellen hun maximale biedprijs vast op basis van verwachte netto­opbrengsten uit landbouwactiviteiten (zie ook bijlage 3). Dat neemt niet weg dat investeren in grond riskanter wordt en het positieve langetermijn­karakter van koop als pensioen­/­oudedagsvoorziening minder zal meespelen in de koopoverweging. Verder is er sprake van dat enkele landbouwers eigenlijk semi­belegger zijn: zij hebben de grond vooral in het bezit om te profiteren van de onbelaste waarde­stijging en houden voor de vorm nog wat schapen of paarden. In hoeverre zij nog actieve kopers op de grondmarkt zijn, is niet bekend. Het effect van een eventuele afschaffing van de landbouw­regeling op de grondvraag vanuit deze groep zal naar verwachting bescheiden zijn.

Effect op het aanbod

Het is aannemelijk dat stoppers de grond langer vasthouden om belastingheffing uit te stellen. Ter illustratie dat daar aanleiding toe is, is in het kader een rekenvoorbeeld opgenomen. Ze kunnen de grond onder voorwaarden hobbymatig blijven gebruiken, verpachten of inbrengen in een samenwerkingsverband met bedrijven die behoefte hebben aan grond. In de laatste twee gevallen komt een deel van de grond toch ter beschikking voor de blijvende bedrijven die zich verder willen ontwikkelen. Dat neemt echter niet weg dat de sector te maken krijgt met het nadeel dat die grond niet bij de meest efficiënte producent terecht komt. Deze niet optimale allocatie van de productiefactor grond is nadelig voor de structurele ontwikkeling en resulteert in welvaartsverlies voor de samenleving.

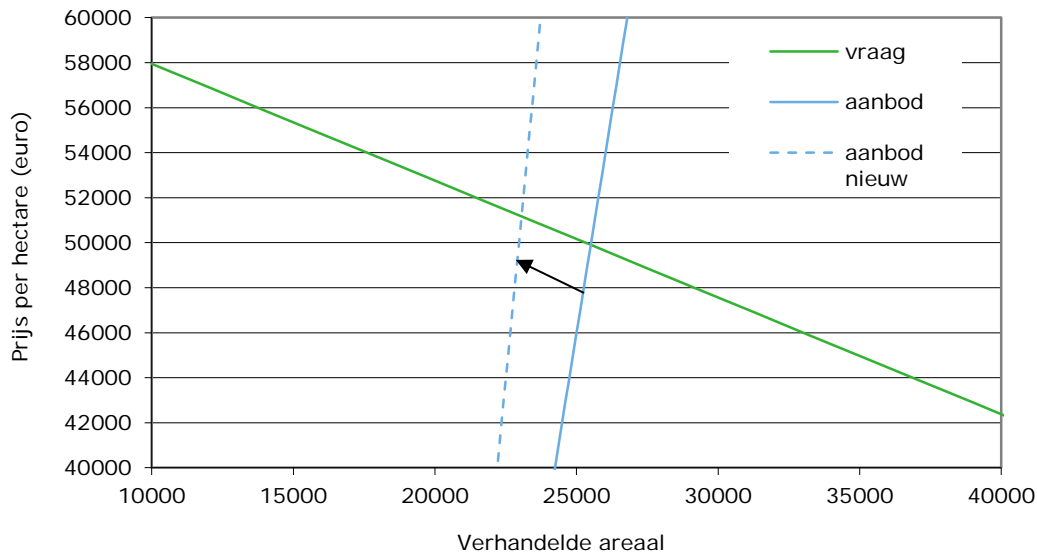
Landbouwvrijstelling - grondprijs - belasting

Op basis van enkele uitgangspunten is te bepalen hoeveel belasting de ondernemer moet betalen wanneer hij de grond na ongeveer 32 jaar van de hand doet. Er wordt uitgegaan van een overgangsregeling waarbij de waarde van de grond in 2013 (50.000 euro per ha) wordt gehanteerd. Dan wordt alleen belasting geheven over de waarde­stijging na 2013, waarbij een tarief van 44,72% wordt gebruikt (52%-14% MKB-winstvrijstelling). Verder wordt verondersteld dat de trendmatige historische grondprijs­stijging van 5,5% per jaar zich doorzet.

Bij deze stijging neemt de waarde van een hectare grond in 32 jaar tijd toe van 50.000 tot ongeveer 277.000 euro. Met de landbouw­vrijstelling is het verschil (227.000 euro) het bedrag dat netto overschiet als de prijs niet hoger is dan de WEVAB. Zonder landbouw­vrijstelling wordt het verschil belast, wat neerkomt op een belastingheffing van ongeveer 100.000 euro. Om zonder landbouw­vrijstelling over 32 jaar hetzelfde bedrag te ontvangen als met de landbouw­vrijstelling, is (gegeven de uitgangspunten) een opbrengst van circa 460.000 euro nodig, een stijging van de laatprijs met 66%.

Totaal effect

Verondersteld kan worden dat de effecten op het aanbod groter zijn dan die op de vraag. De verschuiving van de aanbod­curve naar links impliceert een iets hogere grondprijs. In figuur 2.1 is de verondersteld dat de vraag­curve constant blijft en is de aanbod­curve verschoven vanaf het snijpunt (verhandeld areaal en huidige grondprijs) dat op basis van het verleden is bepaald: het gemiddelde meerjarig aandeel in verhandeld areaal op de derdenmarkt ten opzichte van het totale overgedragen areaal en een grondprijs van krap 50.000 euro per ha anno 2013. De verschuiving van de aanbod­curve leidt in dit geval tot een prijs­stijging van 2,5% en een daling van het verhandelde areaal van bijna 10% (figuur 2.1).

Figuur 2.1 Indicatie effect afschaffing landbouwvrijstelling op grondmarkt

2.4 Conclusies

Het afschaffen van de landbouwvrijstelling heeft gevolgen voor de bedrijfsontwikkeling (overname en staking) en de grondmarkt. Het zal leiden tot een (verdere) toename van het geruisloos doorschuiven bij bedrijfsovernames: de ongerealiseerde boekwinsten worden doorgeschoven en er wordt niet afgerekend. Een toename van de belastinglatentie drukt de executiewaarde van het bedrijf, waardoor de financiering van de overname lastiger wordt. Naar verwachting resulteert dit in de meeste gevallen in een lagere overnameprijs.

Voor ondernemers die hun bedrijf op termijn staken, zijn er nadelen omdat ze belasting over de boekwinst van de grond moeten betalen. Potentiële stoppers zullen daarom proberen belastingheffing zo lang mogelijk uit te stellen, wat wil zeggen dat zij de grond langer zullen vasthouden. Hoewel de grond wel in agrarisch gebruik zal blijven, komt die niet terecht bij de meest efficiënte producent. Dit gaat ten koste van de structurele ontwikkeling van de landbouw.

Naar verwachting heeft de afschaffing van de landbouwvrijstelling vrijwel geen effect op de vraag naar grond. Bij de aankoop is de verwachte waardestijging van grond minder belangrijk dan de noodzaak om de rente en aflossing te kunnen betalen. Het effect op het aanbod zal naar verwachting groter zijn; er wordt een daling van het aanbod voorzien, wat een prijsverhogend effect heeft.

In dit hoofdstuk is uitgegaan van een voortdurend stijgende grondprijs. Het verleden laat een trendmatige stijging zien en de huidige stemming in de grondgebonden sectoren is optimistisch. De verdere ontwikkeling van de grondprijs is echter niet zeker. Er zijn in het recente verleden ook perioden geweest waarin de grondprijs daalde.

---

3 Vrijstellingen overdrachtsbelasting cultuurgrond

3.1 Stand van zaken

Verkrijging van landbouwgronden is onder bepaalde omstandigheden (zie bijlage 1) vrijgesteld van het voldoen van 6% overdrachtsbelasting. Hieraan zijn strikte voorwaarden verbonden. Zo moeten de verkregen cultuurgronden bedrijfsmatig worden geëxploiteerd voor de landbouw. Hiervan is sprake als met een duurzame organisatie van kapitaal en arbeid aan het maatschappelijk productieproces wordt deelgenomen om winst te behalen. Voor de beoordeling of een koper in aanmerking komt voor deze vrijstelling, is verder van belang hoeveel uur de koper jaarlijks aan deze werkzaamheden besteedt, of er investeringen worden gedaan en wat het nettoresultaat is van die activiteiten. Voor hobbymatig gebruiken van landbouwgronden geldt geen vrijstelling. Er geldt echter wel een vrijstelling als deze gronden aan derden worden verpacht en deze derden de gronden gedurende de komende tien jaar bedrijfsmatig exploiteren volgens de aangegeven criteria.

3.2 Beleidsopties

Voor wat betreft de algemene vrijstelling voor de overdracht van agrarische cultuurgrond zijn twee beleidsopties denkbaar: het afschaffen van de vrijstelling en derhalve het van toepassing worden van het algemene tarief van 6%, of het afschaffen van de vrijstelling en het toepassen van een verlaagd tarief, bijvoorbeeld 2%, het tarief dat geldt voor woningen. Hieronder staan de effecten beschreven van een afschaffing van de vrijstelling, waarna het tarief van 6% gaat gelden. Het gaat hierbij om de vrijstelling volgens artikel 15 lid 1 onderdeel q van Wet BRV.

3.3 Gevolgen

Volgens de informanten wordt bij vrijwel het gehele verhandelde areaal op de vrije markt³ de algemene vrijstelling voor cultuurgrond toegepast. Op basis van de grondtransacties in het Bedrijven-Informatienet van het LEI in 2011 en 2012 is berekend wat de overdrachtsbelasting was geweest indien 90% van de transacties met 6% belast zou zijn. Gemiddeld zou het dan gaan om een bedrag van rond de 1.500 euro per bedrijf op jaarbasis (tabel 3.1).

Tabel 3.1:

Gemiddelde kosten overdrachtsbelasting op bedrijfsniveau naar type, in euro per jaar

Type	Gemiddeld per jaar
Akkerbouw	2.500
Glastuinbouw	1.100
Intensieve veehouderij	700
Melkvee	2.300
Opengrondstuinbouw	900
Overige (incl. champignons)	700
Totaal	1.500

Bron: Informatienet.

---

³ Dit zijn transacties los van bedrijfsoverdrachten.

Volgens de informanten zijn er alternatieven om overdrachtsbelasting te vermijden, zoals overdracht binnen bepaalde familierelaties, inbreng in een bv en het aangaan van samenwerkingsverbanden. Deze zullen echter slechts voor een beperkt deel van deze transacties daadwerkelijk een alternatief vormen. De laatste twee opties worden al versterkt door een eventuele afschaffing van de landbouwvrijstelling. Verder kan er een verschuiving plaatsvinden naar andere vormen van grondgebruik, zoals pacht.

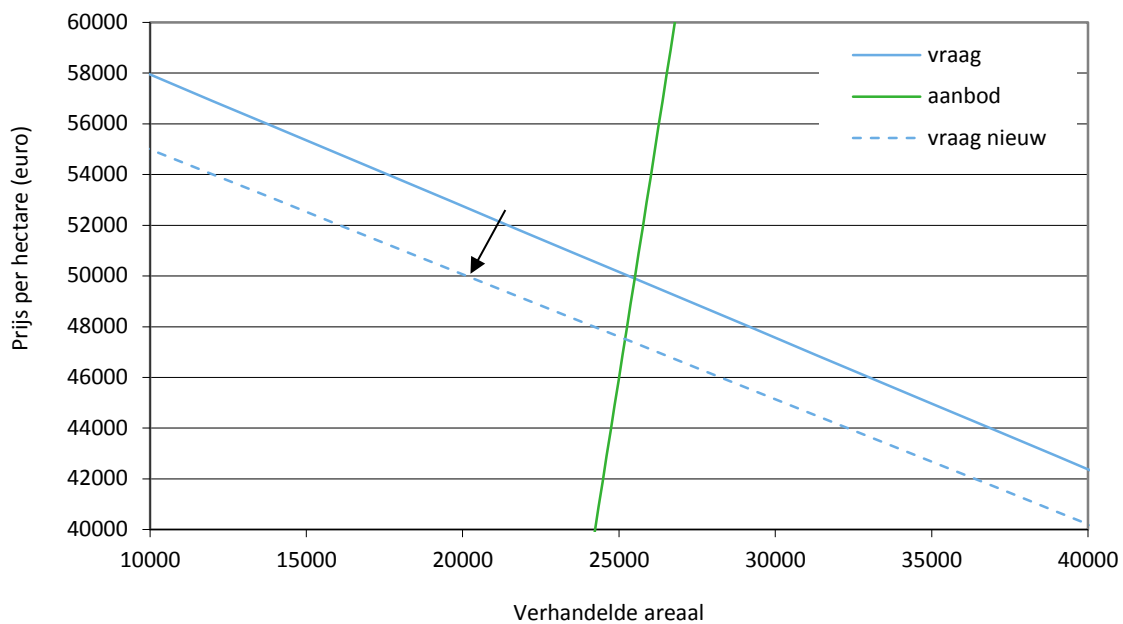
De inschatting is dat uiteindelijk negen van de tien transacties op de vrije markt belast zullen zijn. De vraagprijs zal hierdoor circa 5% dalen (tabel 3.2).

Tabel 3.2:

Bepaling effect vraagprijs zonder algemene vrijstelling overdrachtsbelasting cultuurgrond

	Prijs	Aandeel
Nog wel vrijgesteld	49.900	10%
Niet meer vrijgesteld (49.900/1,06)	47.075	90%
Nieuwe vraagprijs	47.358	
Daling vraagprijs	-5,1%	

De daling van de vraagprijs leidt naar schatting tot een 5% lagere prijs en een enigszins verlaagde grondmobiliteit (figuur 3.1).

Figuur 3.1 Effect van de afschaffing van de algemene vrijstelling overdrachtsbelasting op cultuurgrond

De geraadpleegde deskundigen onderschrijven dat de afschaffing van de algemene vrijstelling van de overdrachtsbelasting leidt tot een lagere mobiliteit van landbouwgrond. Dat geldt niet alleen voor aankopen van grond in het kader van bedrijfsuitbreiding, maar ook voor landbouwers die grond dicht bij de huiskavel willen aankopen en kavels verder weg verkopen. Indien er overdrachtsbelasting betaald moet worden over de aankoop, zal dit een drukkend effect hebben op zowel de vraag naar als het aanbod van grond. De belasting belemmert het streven naar een optimale allocatie en heeft een negatieve invloed op de concurrentiepositie.

3.4 Conclusies

- Op basis van de grondaankopen in 2011-2012 wordt het voordeel van de vrijstelling van overdrachtsbelasting geschat op gemiddeld 1.500 euro per bedrijf per jaar, met een bandbreedte tussen bedrijfstypen van 700 euro voor intensieve veehouderij tot 2.500 euro voor akkerbouw;
- Het afschaffen van de vrijstelling leidt naar verwachting tot een iets lagere grondmobiliteit en remt daarmee de bedrijfsontwikkeling c.q. herstructurering van de sector. De concurrentiepositie wordt hierdoor negatief beïnvloed;
- Afschaffing leidt voor een beperkt deel van de transacties tot ontwijkgedrag, maar de alternatieven betekenen meer administratieve lasten (zoals voor herinrichting of verkaveling).

---

4 Landbouwregeling btw

4.1 Stand van zaken

Door gebruik te maken van de landbouwregeling binnen de Wet op de Omzetbelasting kunnen landbouwers volledig buiten de heffing en administratie van de omzetbelasting (btw) blijven. Hun afnemers kunnen een forfaitair percentage van het aan hen in rekening gebrachte bedrag in aftrek brengen. Dit percentage bedraagt momenteel 5,4%. Landbouwers kunnen ervoor opteren dat de landbouwregeling niet op hen van toepassing is.

Toepassing van de normale regeling is aantrekkelijk voor landbouwers bij wie de voordruk hoger is dan de totale forfaitaire aftrek bij hun afnemers. Dit geldt in het algemeen voor bedrijven die investeren. Uit de praktijk blijkt dat veel landbouwers die de switch hebben gemaakt, niet meer terugkeren. Sinds 2000 vallen meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen niet meer onder het verlaagde btw-tarief en in 2012 is het algemene tarief van verhoogd van 19% naar 21%. Hierdoor is het voor steeds meer ondernemers interessant om gewoon omzetbelasting te berekenen. Het zijn over het algemeen de oudere ondernemers zonder groeiambitie die gebruikmaken van de landbouwregeling.

4.2 Beleidsopties

Een van de beleidsalternatieven voor voortzetting van de landbouwregeling is om deze regeling af te schaffen. Als overgangsmaatregel zouden nieuwe ondernemers van de regeling uitgesloten kunnen worden.

In plaats van afschaffing van de landbouwregeling voor de btw zou de regeling ook aantrekkelijker gemaakt kunnen worden. In Duitsland is dit gedaan door het forfait te verhogen, wat leidt tot een verlichting van administratieve lasten. Deze optie is niet onderzocht.

4.3 Gevolgen

In 2012 maakte nog een kwart van de bedrijven (met een Standaard Output van meer dan 25.000) gebruik van de landbouwregeling (tabel 4.1). Deze groep bedrijven is goed voor 10% van de productie (in SO). Het zijn dus vooral de wat kleinere bedrijven die voor de landbouwregeling kiezen. Overigens zijn in de deelnamepercentages aan de landbouwregeling de hele kleine bedrijven (SO van minder dan 25.000) niet meegenomen, omdat deze buiten de steekproef van het LEI-Informatienet vallen. Aangenomen mag worden dat het gebruik van de landbouwregeling op deze bedrijven (veel) hoger ligt.

Tabel 4.1:

Aandeel bedrijven en productiecapaciteit (Standaard Output) dat in 2012 gebruikmaakte van de landbouwregeling (vanaf een SO van meer dan 25.000)

	Aantal bedrijven	Aantal SO (x 1 miljoen)
Totaal	48.758	18.853
>25.000 SO	12.370	1.939
Aandeel	25%	10%

Bron: Informatienet en landbouw telling.

De investerende en toekomstgerichte ondernemers zitten doorgaans in de gewone btw-regeling. Oudere en uitdrijvende ondernemers zitten nog in de landbouwregeling. De toename van de lastendruk zou vooral voor deze laatste groep ondernemers gelden.

Voor veel agrarische ondernemers is het bijhouden van een btw-administratie niet of nauwelijks nog een probleem. Voor de jaarlijkse aangifte inkomstenbelasting of vennootschapsbelasting moet immers al een boekhouding worden gevoerd. De administratieve lasten zitten niet in de btw-aangifte. Accountants- en belastingadviesbureaus zijn tegenwoordig ingericht op een digitale verwerking van de facturen in de administratie, waarbij de omzetbelasting automatisch uit de nota wordt gehaald en in de aangifte omzetbelasting kan worden overgenomen. De meeste administratieve lasten vloeien voort uit de controle die moet worden toegepast om vast te stellen of de factuur aan de wettelijke vereisten voldoet. Het is wel zo dat nog niet alle agrarische ondernemers gebruikmaken van digitale facturering. Voor die groep zullen de administratieve lasten hoger liggen.

Een deel van de agrarische ondernemers heeft het laatste decennium naar verbreding gezocht om hun inkomen op peil te houden. De meeste van deze activiteiten vallen verplicht onder de omzetbelasting, waardoor er voor de omzetbelasting een gescheiden administratie moet worden gevoerd om het onderscheid te maken tussen de landbouwactiviteiten en de overige activiteiten. Het voeren van een afzonderlijke administratie leidt in dergelijke gevallen per definitie tot een verzwaring van de administratieve lasten. Door de omzetbelasting ook van toepassing te laten zijn op de landbouwactiviteiten, heeft men minder afbakeningsproblemen en kan er voor de omzetbelasting doorgaans worden volstaan met één administratie.

Voor ondernemers die geen gebruik meer zouden kunnen maken van de landbouwregeling, dalen de marginale kosten van de inputs, omdat hier niet langer btw over wordt betaald. Dat geldt dan ook voor milieubelastende inputs zoals kunstmest en gewasbeschermingsmiddelen, waarvoor nu het hoge btw-tarief geldt. Bij een eventuele afschaffing van de landbouwregeling zou het gebruik hiervan door de huidige landbouwregelaars enigszins toe kunnen nemen.

De regeling voor kleine ondernemers (KOR) is geen alternatief voor de landbouwregeling. Op dit moment kunnen landbouwers die gebruikmaken van de landbouwregeling de kleineondernemersregeling toepassen met betrekking tot de niet onder die regeling vallende afzonderlijke ondernemersactiviteiten (bijvoorbeeld bestuursfuncties). Hiervoor moet echter wel een passende administratie worden bijgehouden. Vooralsnog is de KOR, die voorziet in een verlaagde heffing, niet van toepassing op landbouwers die voor de normale btw-regeling opteren. Bij afschaffing van de landbouwregeling zou de KOR op dit punt aangepast kunnen worden. Het voorkomt echter niet dat de administratieve lasten voor kleine bedrijven toenemen.

4.4 Conclusie

Afschaffing van de landbouwregeling doet de sector naar verwachting weinig pijn, maar zal ook niet veel opleveren. Professionele landbouwbedrijven maken nauwelijks nog gebruik van de landbouwregeling, omdat de voordelen van de normale btw-regeling opwegen tegen de administratieve lasten. Wel is er nog een vrij grote groep kleine bedrijven die de landbouwregeling toepast. Als de regeling vervalt, dan wordt deze groep door de verplichte administratie geconfronteerd met iets meer kosten.

---

5 Btw-tarief sierteelt

5.1 Stand van zaken

In Nederland geldt een verlaagd btw-tarief van 6% voor bloemen, planten en boomkwekerijproducten. Gemengde boeketten vallen onder het verlaagde tarief. Geverfde bloemen en kunstbloemen worden echter met het standaardtarief van 21% belast. Onder het standaard tarief vallen ook bloemstukken, kerststukjes, feestkransen, grafkransen, graftakken en dergelijke. Voor eenvoudige bloemstukken geldt een uitzondering op deze regel. Bloemstukken die minder dan 7 euro exclusief btw kosten en die groothandel of veiling zonder verdere bewerking aan detailhandel doorverkoopt, vallen onder het 6%-tarief. Het verlaagde btw-tarief voor sierteeltproducten is destijds op initiatief van de Tweede Kamer ingesteld om bloemen en planten betaalbaar te houden voor lage inkomensgroepen en om de omzet en werkgelegenheid in de tuinbouw te stimuleren.

5.2 Beleidsopties

Een beleidsoptie is om het verlaagde tarief voor sierteelt in Nederland af te schaffen. In navolging daarvan kunnen andere landen, zoals België, Duitsland, Frankrijk, het verlaagde tarief eveneens verlaten. Deze stap is recentelijk door Spanje gezet.

5.3 Gevolgen

De markt voor sierteeltproducten omvat naast de consumentenmarkt ook een bedrijvenmarkt en een institutionele markt (overheden en instellingen). Het onderscheid is belangrijk omdat bedrijven de betaalde btw kunnen terugkrijgen en daardoor niet direct worden geraakt door een verhoging van het btw-tarief. Cijfers over de omvang van de bedrijvenmarkt zijn, net als cijfers over de consumentenmarkt, schaars. In 2007 waren de bestedingen van bedrijven aan snijbloemen 212 miljoen euro en de bestedingen aan kamerplanten 169 miljoen euro (HBD, PT). Op basis van deze cijfers en eerder onderzoek van Bunte *et al.* (2007 en 2010) is het aandeel van de bedrijvenmarkt in de afzet van snijbloemen en potplanten geschat op 25%. Het aandeel van de bedrijvenmarkt voor bloembollen is in de totale afzet van de sector heel hoog, omdat een groot deel van de in Nederland geteelde bloemen bestemd is voor broei-bedrijven. Het aandeel van de droogverkoop is geschat op een derde van de totale afzet. Een deel van de voor droogverkoop bestemde bloembollen zal door bedrijven worden gekocht. Bunte *et al.* (2007) gaan ervan uit dat ongeveer 8% van de in Nederland beschikbaar gekomen bloembollen bij consumenten terecht komt. Voor boomkwekerijproducten is het aandeel van de bedrijvenmarkt geschat op 30% van de totale afzet in Nederland.

Een btw-verhoging in Nederland voor sierteelt heeft primair effect op de consumentenbestedingen in Nederland. De vraag naar sierteeltproducten daalt doordat de winkelprijzen van bloemen en planten stijgen. Verondersteld is dat de prijselasticiteit van de vraag naar snijbloemen en potplanten -1,1 bedraagt en de prijselasticiteit van de vraag naar boomkwekerijproducten en bloembollen -1,5 (Bunte *et al.*, 2007). Een stijging van de btw op sierteeltproducten van 6% naar 21% heeft een initiële prijsverhoging van ruim 14% tot gevolg. Daardoor dalen de consumentenbestedingen met 15,6% voor snijbloemen en potplanten en met 21,3% voor boomkwekerijproducten en bloembollen.

In tabel 5.1 staan de resultaten van de berekeningen voor het scenario waarin Nederland de btw op sierteeltproducten verhoogt van 6% naar 21%. Het totale verlies aan werkgelegenheid in de sierteeltbranche wordt geraamd op 2908 voltijdsbanen bij een omzetverlies van ruim een half miljard euro. Het verlies aan omzet in de detailhandel wordt geraamd op 259 miljoen euro. In de groothandel wordt het verlies aan omzet geschat op 138 miljoen euro, terwijl de primaire sector naar verwachting

130 miljoen euro minder zal omzetten. Het effect op de groothandel is in verhouding kleiner dan het effect op de detailhandel omdat de omzet van de groothandel voor een belangrijk deel afhankelijk is van de export.

Tabel 5.1:

Effecten van het algemene btw-tarief voor sierteeltproducten in Nederland

Scenario NL	Mutatie productiewaarde		Mutatie werkgelegenheid
<i>Detailhandel</i>	in %	in mln. euro	in fte
Bloembollen	-1,8	-2	-12
Boomkwekerij, vaste planten	-14,5	-65	-360
Snijbloemen	-11,5	-116	-639
Potplanten	-11,4	-76	-417
Totaal		-259	-1429
	Mutatie productiewaarde		Mutatie werkgelegenheid
<i>Groothandel</i>	in %	in mln. euro	in fte
Bloembollen	-0,1	-1	-2
Boomkwekerij, vaste planten	-3,6	-37	-61
Snijbloemen	-1,7	-58	-96
Potplanten	-2,2	-42	-70
Totaal		-138	-229
	Mutatie productiewaarde		Mutatie werkgelegenheid
<i>Primaire sector</i>	in %	in mln. euro	in aje
Bloembollen	0,15	1	6
Boomkwekerij, vaste planten	-7,42	-45	-823
Snijbloemen	-1,21	-25	-140
Potplanten	-3,06	-61	-294
Totaal		-130	-1250
<i>Totaal-generaal</i>		-527	-2908

Het effect van een btw-verhoging in Nederland is vooral groot in de boomkwekerij- en vasteplantensector. Deze producten komen relatief vaak van Nederlandse bodem. Bovendien is de prijselasticiteit van de vraag voor deze sector hoger dan voor snijbloemen en potplanten, waardoor het effect van een prijsverhoging op de binnenlandse vraag groot is. Het effect is veel groter voor boomkwekerijproducten dan voor bloembollen, omdat deze laatste vooral door bedrijven worden gekocht.

De primaire bloembollensector in Nederland wordt op langere termijn niet of nauwelijks getroffen door de btw-verhoging. Dit heeft enerzijds te maken met het feit dat verreweg het grootste deel van de bloembollen als uitgangsmateriaal wordt gekocht door andere bedrijven en dat het grootste deel van de bloembollen wordt geëxporteerd. Anderzijds vindt een effect plaats via de grondmarkt. Door de daling van de productie van andere sierteeltproducten komt er grond beschikbaar, zodat de productie van bloembollen goedkoper wordt en licht toeneemt.

Btw-verhoging in EU-landen

Als de btw voor sierteelt wordt verhoogd in de EU-landen waar nu een verlaagd tarief geldt, leidt dat tot vraagtuitval en een daling van de export vanuit Nederland. In dit scenario zijn alle EU-landen meegenomen die nu een verlaagd btw-tarief voor sierteeltproducten hanteren. Het gaat, naast Nederland om Duitsland, België, Luxemburg, Frankrijk, Ierland, Oostenrijk, Italië, Griekenland, Polen, Slovenië en Tsjechië. Verreweg het belangrijkste is Duitsland als het gaat om de afzet van sierteeltproducten. De vraag of het realistisch is dat in Duitsland de btw verhoogd wordt omdat dat in Nederland gebeurt, is moeilijk te beantwoorden. Op dit moment is er in Duitsland geen sprake van een beleidsvoornemen om de btw op sierteeltproducten te verhogen. De regering van Angela Merkel heeft hier in het verleden wel met de sector over gesproken, maar heeft toen besloten het verlaagde tarief te handhaven. Met de huidige economische situatie in Duitsland ligt het niet voor de hand dat de regering op dat standpunt terugkomt, maar bij een nieuwe regering kan de situatie veranderen. Een

---

verhoging van het tarief in Nederland zal niet helpen om andere regeringen te overtuigen het verlaagde tarief te handhaven.

De berekeningen laten zien dat de effecten op de Nederlandse detailhandel in dit scenario min of meer gelijk zijn aan de effecten in het scenario waarin Nederland het verlaagde tarief afschaft. Door prijsveranderingen en substitutie-effecten wijken de resultaten licht af. In de groothandel is het effect van een btw-verhoging in andere Europese landen echter veel groter. In totaal daalt de omzet van de groothandel met 425 miljoen euro en daalt de werkgelegenheid in de groothandel met ruim 700 fte. De totale werkgelegenheid in de sierteeltsector daalt met 4709 fte. In de primaire sector wordt de sector boomkwekerij en vaste planten relatief het hardst getroffen, terwijl de potplantensector het grootste verlies aan omzet leidt.

5.4 Conclusies

Als Nederland het btw-tarief voor sierteelt verhoogt naar het algemene tarief van 21%, zal dat leiden tot een fors verlies aan werkgelegenheid en omzet in de sierteeltbranche. Er zullen vooral bedrijven getroffen worden die voor de Nederlandse consumentenmarkt en overheidsmarkt produceren. Het gaat dan om bedrijven voor boomkwekerij, vaste planten en perkgoed. Bij snijbloemen en bloembollen is het effect op de primaire sector kleiner vanwege het grote belang van de export. De werkgelegenheidseffecten in de primaire sector zijn in de boomkwekerijsector ook veel groter dan in de andere sectoren vanwege de relatief lage omzet per fte.

De afschaffing van het verlaagde btw-tarief in Nederland kan ertoe leiden dat andere landen dit voorbeeld volgen. In dat geval zijn de negatieve effecten op de primaire sector en de groothandel vooral veel groter voor snijbloemen en potplanten.

De genoemde effecten zijn berekend met een langetermijnevenwichtsmodel. De initiële effecten zullen waarschijnlijk groter zijn, omdat de productiecapaciteit nu eenmaal niet van het ene moment op het andere aangepast kan worden. Dat kost tijd in de vorm van voorlopig achterblijvende investeringen. De prijzen zullen door dalende productie weer iets stijgen, waardoor de initiële effecten worden gedempt.

---

6 Rode diesel

6.1 Stand van zaken

Rode diesel is diesel of gasolie waarvoor een verlaagd accijnstarief geldt. Er is een herkenningmiddel en een rode kleurstof aan toegevoegd om deze brandstof te kunnen onderscheiden van gewone diesel. Het verlaagde accijnstarief voor de landbouw is per 1 januari 2013 afgeschaft. Tegelijkertijd is per 1 januari 2013 de accijns op diesel met 3 cent per liter verhoogd. Het accijnstarief van diesel is met ingang van 1 januari 2014 verder verhoogd met bijna 4 cent per liter als gevolg van de jaarlijkse indexering en een extra verhoging van 3 cent per liter. Met ingang van 1 januari 2013 mogen uitsluitend schepen die geen pleziervaartuij zijn rode diesel gebruiken als motorbrandstof. De douane houdt regelmatig controles op onterecht gebruik van rode diesel.

6.2 Beleidsopties

Het ligt niet voor de hand dat de afschaffing van het verlaagde accijnstarief voor diesel wordt teruggedraaid. Voor een totale beoordeling van de beleidsopties bij de andere fiscale faciliteiten is het niettemin van belang om inzicht te hebben in de verwachte en ervaren impact van de afschaffing.

6.3 Gevolgen

Aan de hand van het Informatienet van het LEI is in kaart gebracht wat de lastenverzwaring voor verschillende bedrijfstypes is. Hierbij is ook rekening gehouden met de kosten van werk door derden. Bij deze berekeningen is uitgegaan van extra lasten van 22 cent per liter diesel. Dit bedrag bestaat uit het prijsverschil tussen rode en gangbare diesel zoals dat in 2010 bekend was, namelijk 16 cent (Volkerink *et al.*, 2010) en de extra accijnsverhoging met ingang van 1 januari 2013 en 2014, beide 3 cent per liter. Deze prijsverhogingen werken ook door in de kosten van werk door derden.

Tabel 6.1 toont de kostenstijging als gevolg van de afschaffing van de verlaagde accijns voor diesel. Gemiddeld genomen kost dit de land- en tuinbouwbedrijven 1.700 euro per jaar. Tussen de verschillende bedrijfstypen lopen de extra kosten behoorlijk uiteen. Voor de glastuinbouw en de intensieve veehouderij is de kostenstijging marginaal, maar voor de bloembollenbedrijven waar veel gebruik wordt gemaakt van werk door derden, is de kostentoe name met 5.600 euro fors te noemen.

Tabel 6.1:

Kostenstijging door afschaffing verlaagde accijns diesel, 2012

	Directe kosten	Werk door derden	Totaal
Akkerbouw	1.900	600	2.500
Glastuinbouw	200	200	300
Intensieve veehouderij	500	200	700
Melkvee	1.500	700	2.200
Opengrondtuinbouw	900	800	1.700
w.o. bloembollen	2.050	3.550	5.600
Overige (incl. champignons)	900	600	1.500
<i>Totaal</i>	<i>1.100</i>	<i>600</i>	<i>1.700</i>

Bron: Informatienet.

6.4 Conclusie

Afschaffing van de verlaagde accijns voor rode diesel en de accijnsverhogingen in 2013 en 2014 betekenen een kostenverhoging voor de land- en tuinbouwbedrijven van gemiddeld 1.700 euro per jaar. De bloembollenbedrijven hebben te kampen met de sterkste stijging: 5.600 euro per bedrijf. De afschaffing betekent vooral 'pijn in de portemonnee' die op korte termijn nauwelijks kan worden ontlopen. Op langere termijn kan de belasting wel een stimulans zijn voor de ontwikkeling/toepassing van zuinigere trekkers en voor een reflectie op de bedrijfsvoering, bijvoorbeeld nut/noodzaak van het ploegen.

7 Tarieven energiebelasting glastuinbouw

7.1 Stand van zaken

In Nederland wordt energiebelasting geheven op het gebruik van aardgas en van elektriciteit. Het gaat om een heffing over het energiegebruik (EB). Sinds 2013 is er ook een heffing (opslag) voor duurzame energie (ODE). De tariefstructuren komen met elkaar overeen en zijn degressief gestaffeld: het tarief per gebruiksklasse verschilt en is lager in de hogere verbruiksklassen.

In de glastuinbouwsector kent men een bedrijfsstructuur die kleinschalig is ten opzichte van industriële sectoren. Vanwege de degressieve tariefstructuur zou de glastuinbouw ten opzichte van die sectoren relatief veel energiebelasting moeten betalen. Om dat te voorkomen, is het verlaagde tarief van de energiebelasting ingesteld (Tabel 7.1).

Tabel 7.1:

Tarieven energiebelastingen voor gas, algemeen en glastuinbouw (per 1-1-2014)

Tarieven gas in €/m ³ , excl. btw	Zone 1: 0 - 170.000 m ³	Zone 2: 170.001 - 1.000.000 m ³	Zone 3: 1.000.001 - 10.000.000 m ³	Zone 4: > 10.000.001 m ³
Energiebelasting algemeen	0,1894	0,0446	0,0163	0,0117
Energiebelasting glastuinbouw	0,03042	0,02258	0,0163	0,0117
ODE-algemeen	0,0046	0,0017	0,0005	0,0004
ODE-glastuinbouw	0,0007	0,0009	0,0005	0,0004
Totaal energiebelasting algemeen	0,1940	0,0463	0,0168	0,0121
Totaal energiebelasting glastuinbouw	0,0311	0,0235	0,0168	0,0121

De energiebelasting (EB) en opslag duurzame energie (ODE) zijn overheidsheffingen op het verbruik van energie. De tarieven voor energiebelastingen gelden per m³ voor alle gasproducten.

Het verlaagde tarief brengt voor een individueel bedrijf een kostenbeperking met zich tot een verbruik van 1 miljoen m³ per bedrijf op jaarbasis. Boven de grens van 1 miljoen m³ bestaat er geen onderscheid tussen het tuinbouwtarief en het algemene tarief.

De huidige regeling voor de tuinbouw loopt tot en met 2014. De lasten van de verlaagde energieheffing voor de schatkist bedragen over 2013 en 2014 in totaal 189 miljoen euro (Miljoenennota 2014). Over de verlenging van de regeling wordt overlegd met de Europese Commissie.

De verlaagde heffingen bij de glastuinbouw zijn ook verbonden aan doelstellingen, ambities en emissieruimtes zoals vastgelegd in diverse convenanten tussen de glastuinbouw en de nationale overheid. Naast de energiebelasting is er ook een CO₂-sectorsysteem, waarbij er moet worden afgerekend als de emissieruimte wordt overschreden. Voor het verlaagde tarief is toestemming vereist van de Europese Commissie, waarbij getoetst wordt of er sprake is van staatssteun. Het aardgas dat wordt verbruikt voor verwarming ter bevordering van het groeiproces van tuinbouwproducten valt onder het lage btw-tarief.

Overigens wordt een groot deel (vanaf 2008 ruim drie kwart) van het aardgasverbruik in de glastuinbouw aangewend in wk-installaties die elektriciteit en warmte produceren. Daarop wordt geen energiebelasting geheven ter voorkoming van dubbele belasting. De energiebelasting wordt geheven bij de afnemers van de door deze installaties geproduceerde elektriciteit.

De glastuinbouw neemt maatregelen om energie te besparen en/of de CO₂-emissie te reduceren. Hierbij worden investeringen gedaan, bijvoorbeeld door de inkoop van duurzame energie, zoals aardwarmte, biobrandstoffen of zonne-energie. Tevens wordt er in de glastuinbouw geïnvesteerd in efficiënte energievoorzieningen (hoofdzakelijk wk-installaties). De afgelopen jaren (de periode 2009-2012) waren de energie-investeringen relatief laag. Dit was vooral te wijten aan de beperkte stijging van de energiekosten en de economische crisis.

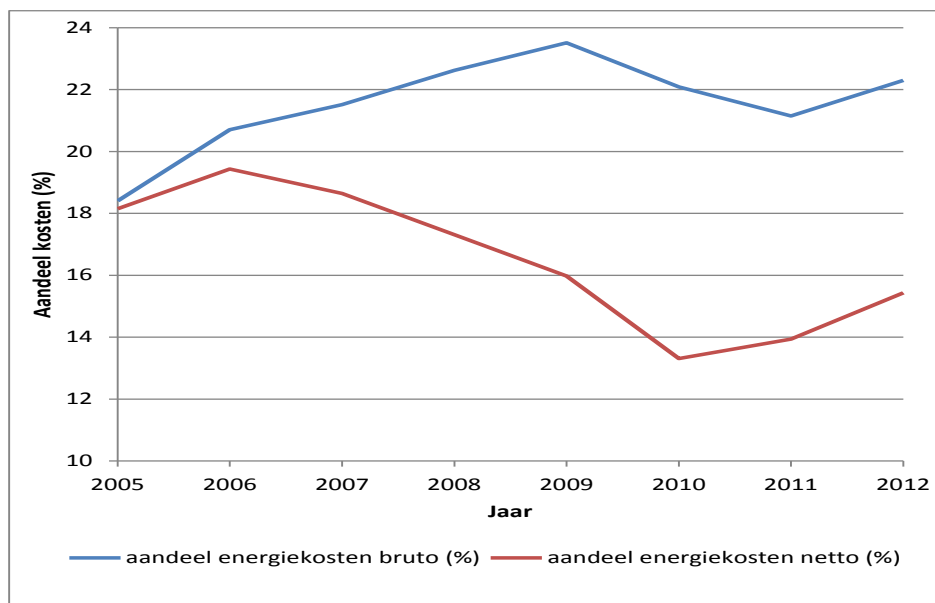
7.2 Beleidsopties

Een beleidsoptie zou zijn om het verlaagde tarief van de energiebelasting voor de tuinbouw af te schaffen. In het verleden is wel overwogen om de extra belastingopbrengsten terug te sluisen ten behoeve van innovaties in de sector. Dat plan is echter nooit uitgevoerd.

7.3 Gevolgen

7.3.1 Algemeen

Voor het aandeel van de energiekosten in de totale kosten van de glastuinbouw moet er een onderscheid gemaakt worden tussen de bruto- en de netto-energiekosten. De brutokosten betreffen de inkoop van energie (aardgas). De netto-energiekosten betreffen het saldo van de inkoop en de verkoop van energie (electriciteit).

Figuur 7.1 Aandeel energiekosten in de totale kosten van de glastuinbouw
Bron: Informatienet.

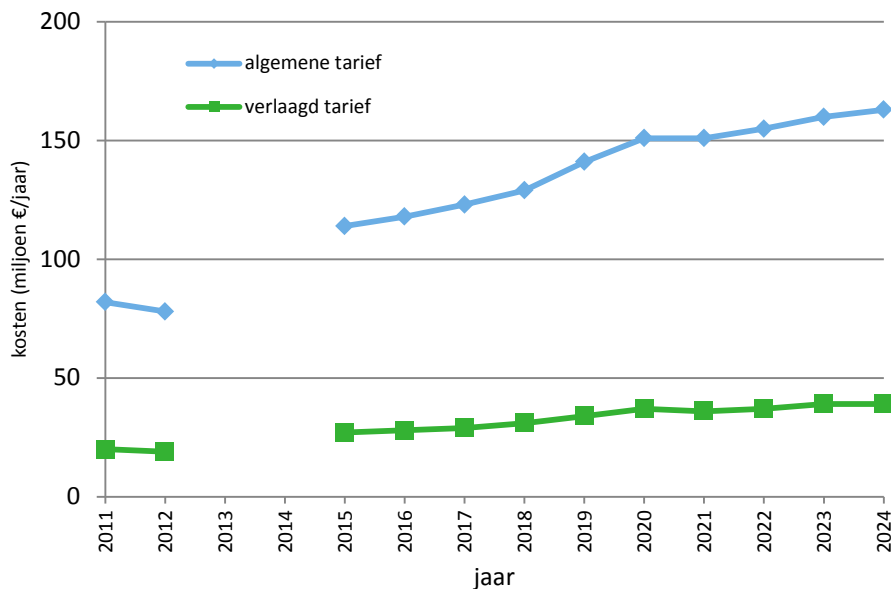
Vanaf 2005 zijn de brutokosten toegenomen. Dat heeft te maken met de stijging van de aardgasrijzen. Bovendien is het gebruik van wk-installaties toegenomen, waardoor er meer aardgas is gestookt. Dankzij de verkoop van de met de wk-installaties geproduceerde elektriciteit en de

stijgende verkoopprijs daarvan namen de nettokosten aanzienlijk af. De laatste jaren is het aandeel van de nettokosten echter gestegen. Voor de toekomst wordt een verdere toename van de aardgasprijsrijzen en een daling van de elektriciteitsrijzen verwacht. Hierdoor zullen de netto-energiekosten voor de glastuinbouw verder toenemen.

7.3.2 Kosten voor de sector

De kosten voor EB op aardgas voor de glastuinbouw bedroegen in 2011-2012 op basis van het verlaagde tarief circa 20 miljoen euro per jaar (figuur 7.2). Uitgaande van het algemene tarief komen de kosten op sectorniveau in 2011-2012 uit op zo'n 80 miljoen euro per jaar. Afschaffing van het verlaagde tuinbouwtarief zou daarmee een extra kostenpost voor de glastuinbouwsector betekenen van ongeveer 60 miljoen euro op jaarbasis.

Onder de veronderstelling dat de regeling de komende jaren wordt voortgezet, zullen de kosten toenemen door de jaarlijkse stijging van de tarieven van de energiebelasting (EB en ODE) en zal het kostenvoordeel van de tuinbouwregeling oplopen. Geschat wordt dat over de periode 2015-2024 het jaarlijkse kostenvoordeel oploopt van 87 miljoen euro in 2015 tot 124 miljoen euro in 2024 (figuur 7.2).

Figuur 7.2: Schatting werkelijke kosten EB glastuinbouw 2011-2012 en toekomstige kosten 2015-2024 bij het algemene tarief en bij het verlaagde tarief. Bron: Van der Velden et al. , 2014

7.3.3 Kosten per bedrijf

De kosten op bedrijfsniveau zijn bepaald voor de jaren 2015, 2020 en 2024 en voor uiteenlopende soorten bedrijven (tabel 7.2). Er is onderscheid gemaakt naar energie-extensieve en energie-intensieve bedrijven. Onder energie-intensiteit wordt verstaan het energiegebruik per m² kas. Binnen de energie-intensieve bedrijfstypen is onderscheid gemaakt naar bedrijven met en zonder wk-installatie. Er zijn meerdere bedrijfsgroottes (areaal glastuinbouw) in beschouwing genomen. Deze bedrijfsgroottes zijn – overeenkomstig de praktijk – kleiner bij de extensieve bedrijven en intensieve bedrijven zonder wk en groter bij de intensieve bedrijven met wk-installatie. In de praktijk zijn er nog weinig intensieve bedrijven zonder wk.

Tabel 7.2:

Raming kosten (x 1.000 euro) bij verlaagd en algemeen tarief van EB en ODE naar soort glastuinbouwbedrijf, tarieven 2015, 2020 en 2024

Soort bedrijf-ha	2015		2020		2024	
	verlaagd	algemeen	verlaagd	algemeen	verlaagd	algemeen
<i>Extensief</i>						
0,5	2,4	14,9	3,1	19,5	3,3	20,9
1	4,8	29,9	6,2	39,0	6,7	41,9
2	8,6	40,1	11,6	53,1	12,5	57,1
4	15,9	54,5	22,0	73,7	23,7	79,3
<i>Intensief (zonder wk)</i>						
1	9,8	42,5	13,3	56,5	14,3	60,8
2	18,3	59,3	25,4	80,5	27,5	86,8
<i>Intensief (met wk)</i>						
2	6,2	35,3	8,1	46,2	8,7	49,7
4	11,0	44,9	15,0	59,9	16,2	64,5
8	20,7	64,1	28,9	87,4	31,2	94,2
16	36,0	84,1	50,2	115,4	54,1	124,4
32	63,7	111,8	88,4	153,7	95,2	165,5

Bron: Van der Velden et al., 2014

Het kostenverschil tussen toepassing van het verlaagde tarief en het algemene tarief loopt in 2015, afhankelijk van het soort bedrijf, uiteen van 12.500 tot 48.000 euro. Dit laatste bedrag is het maximaal mogelijke effect op bedrijfsniveau. Boven een verbruik van 1 miljoen m³ aardgas is er geen voordeel meer van het verlaagde tarief. In 2020 loopt het kostenverschil uiteen van ruim 16.000 tot ruim 65.000 euro en in 2024 van bijna 18.000 tot ruim 70.000 euro. De intensieve en de grotere bedrijven behalen het grootste kostenvoordeel.

7.4 Conclusie

Ondanks de verlaagde tarieven voor energiebelasting zijn de energiekosten een grote kostenpost voor de Nederlandse glastuinbouw. In het verleden waren de bruto- en netto-energiekosten tussen de 18% en 19% van de kosten. De netto-energiekosten konden door het gebruik van wk-installaties en de verkoop van elektriciteit worden gereduceerd tot circa 13% (in 2010). Voor de toekomst wordt er weer een stijging tot 15% à 16% verwacht vanwege de hogere aardgasprijzen en de lagere elektriciteitsprijzen.

De kosten van de energiebelasting lopen sterk uiteen tussen de afzonderlijke soorten bedrijven vanwege het degressieve karakter van deze belasting en de mate waarin het aardgasverbruik samenhangt met de productie van elektriciteit in wk-installaties. De kosten per bedrijf zijn relatief het grootst voor de kleine extensieve bedrijven zonder wk-installatie en relatief het laagst voor de grote intensieve bedrijven met wk-installatie.

Het verlaagde tarief van de energiebelasting levert de Nederlandse glastuinbouw momenteel (2011-2012) een voordeel op van circa 60 miljoen euro per jaar. Bij voortzetting van het verlaagd tarief wordt het voordeel in 2015 geraamd op 87 miljoen euro en in 2024 op 124 miljoen euro. Op bedrijfsniveau loopt het verschil in kosten tussen het algemene en het verlaagde tarief – afhankelijk van het soort bedrijf – in 2015 uiteen van 12.500 tot 48.000 euro per bedrijf. In 2024 is het volgens de raming 18.000 tot 70.000 euro.

In de praktijk wordt gevreesd dat afschaffing van de verlaagde energiebelastingstarieven de concurrentiepositie van de Nederlandse glastuinbouwsector sterk zal schaden. Daarbij moet worden bedacht dat de verlaagde heffingen voor de glastuinbouw niet op zichzelf staan, maar zijn verbonden aan diverse convenanten tussen de glastuinbouwsector en de nationale overheid.

---

8 Conclusies en aandachtspunten

8.1 Conclusies

In dit rapport is een aantal fiscale faciliteiten van de agrosector kort beschouwd, waarbij is ingezoomd op de financiële implicaties van een eventuele afschaffing ervan. Ter afsluiting van de analyses wordt in dit hoofdstuk de balans opgemaakt. Daarbij worden ook enkele aandachtspunten vermeld die door de informanten naar voren zijn gebracht.

De implicaties van de eventuele afschaffing van de faciliteiten lopen uiteen. In het algemeen worden de tuinbouw en de sierteelt-detailhandel het hardst getroffen. Er moet daarbij onderscheid worden gemaakt tussen de effecten op korte en lange termijn. Bij de korte termijn wordt vooral gekeken naar de meerkosten voor de huidige bedrijven. Voor de langere termijn zijn zaken als concurrentiepositie, structuurontwikkeling en daaraan gerelateerd de grondmobiliteit van belang.

De conclusies over de afzonderlijke faciliteiten (tabel 8.1) zijn als volgt:

- De afschaffing van de landbouwvrijstelling is vooral nadelig voor stakende ondernemers en heeft slechts een beperkt effect op blijvende boeren. De structureffecten van een afschaffing zijn negatief, wat vooral wordt veroorzaakt door de lagere grondmobiliteit.
- Vrijstellingen overdrachtsbelasting cultuurgrond: het afschaffen van de vrijstelling leidt naar verwachting tot een iets lagere grondmobiliteit en vormt daarmee een rem op de bedrijfsontwikkeling. De concurrentiepositie wordt hierdoor negatief beïnvloed.
- Het afschaffen van de landbouwregeling btw heeft nauwelijks impact op de sector. Dat neemt niet weg dat het voor een vrij grote groep kleine landbouwbedrijven tot iets hogere kosten zal leiden vanwege de verplichte btw-administratie.
- Een eventuele afschaffing van het verlaagde btw-tarief voor sierteeltproducten zal zowel op korte als op lange termijn grote gevolgen hebben voor de betreffende sector. De afschaffing van het verlaagde btw-tarief in Nederland kan ertoe leiden dat ook andere landen het standaardtarief gaan toepassen.
- De afschaffing van de rode diesel heeft op korte termijn geleid tot een kostenverhoging van ongeveer 1.700 euro per bedrijf. Voor de bloembollensector ligt dit bedrag veel hoger. Pas op langere termijn zullen bedrijven in staat zijn om een deel van die kostenverhoging op te vangen.
- Afschaffing van het verlaagde tarief van de energiebelasting voor de glastuinbouw leidt tot fors hogere kosten per bedrijf, afhankelijk van het soort glastuinbouwbedrijf, tot 48.000 euro in 2015. Zonder het verlaagde tarief zal de concurrentiepositie van de Nederlandse glastuinbouw verslechteren. Afschaffing heeft ook negatieve gevolgen voor de milieuconvenanten tussen de glastuinbouw en de nationale overheid.

Tabel 8.1:

Globale gevolgen van het afschaffen van fiscale faciliteiten voor de agrosector

	Akkerbouw en melkveehouderij		(Glas-)tuinbouw	
	korte termijn	lange termijn	korte termijn	lange termijn
<i>Landbouwgrond</i>				
Landbouwvrijstelling	0	--	0	-
Overdrachtsbelasting	-	--	0	-
<i>Btw</i>				
Landbouwregeling	-	0	0	0
Tarief sierteelt	n.v.t.	n.v.t.	----*	----*
<i>Energie</i>				
Rode diesel	-	-	--**	--**
EB/ODE	n.v.t.	n.v.t.	----	----

0 = weinig/neutral; - = negatief

Korte termijn: bijv.: meerkosten

Lange termijn: bijv. structuurontwikkeling, effecten grondmarkt, concurrentiepositie

*) sierteelt, vooral ook detailhandel

**) vooral bloembollen

Door de gecombineerde gevolgen van de maatregelen en andere kostenverhogende maatregelen (zoals de verhoging van de assurantiebelasting) wordt het beeld nog negatiever. Dat komt ook omdat de meeste agrariërs (vrijwel) geen invloed op de prijs kunnen uitoefenen en moeten concurreren op internationale markten. Ze zijn niet in staat de toenemende kosten door te berekenen aan de afnemers van de producten.

Afschaffing van de faciliteiten kan dan ook leiden tot faillissementen en afnemende investeringen. Doordat het speelveld voor de ondernemers in Nederland negatief wordt beïnvloed, zal migratie van productie naar landen die in termen van concurrentie aantrekkelijker zijn, toenemen. De effecten blijven niet beperkt tot de primaire sector maar werken door op de toeleverende en afnemende bedrijven. De snelheid waarmee dit gebeurt, zal mede afhangen van de mate waarin en het tempo waarmee de lastenverzwaringen worden ingevoerd.

8.2 Aandachtspunten

Het is een publiek geheim dat in de landbouw weinig belasting wordt betaald. Volgens de informanten uit de sector is de hoofdreden van de lage belastingafdracht dat de betreffende ondernemers gemiddeld weinig verdienen. Er wordt te snel verwezen naar de verschillende aftrekposten en faciliteiten. Er wordt voor gewaarschuwd om niet te gemakkelijk te oordelen over de (moeilijke) situatie van de ondernemers in de agrosector.

Bij afschaffing van de landbouwvrijstelling zal de belasting bij een doorgaande nominale prijsstijging van grond zeer hoog oplopen. Vanuit een economisch gezichtspunt zou overwogen moeten worden om de belasting te beperken tot de reële boekwinst.

De verhoging van de assurantiebelasting is een onderbelicht probleem, overigens niet specifiek voor de agrosector. De belastingverhoging is vrij stilletjes doorgevoerd. Het tarief daarvan bedraagt nu 21%. Dit is geen btw en is dus niet als zodanig te verrekenen. De verhoogde assurantiebelasting komt overigens wel ten laste van de winst.

Er is, volgens de sectordeskundigen, te weinig aandacht voor de fiscale behandeling van de subsidies (o.a. voor natuur). Het is belangrijk om dat vooraf goed te regelen, want anders vallen ze – ondanks andere beloften – gewoon onder de IB.

De afschrijving op een gebouw is beperkt tot de helft van de WOZ-waarde. Hierop is stevige kritiek in de agrosector. Ook bij een verbouwing op een afgeschreven gebouw moet er sprake zijn van aanzienlijke kosten om boven de 50% uit te komen zodat er mag worden afgeschreven.

Er is een bredere discussie gaande om de zelfstandigenaftrek voor ondernemers min of meer af te schaffen en deze maatregel te compenseren met een verhoging van de MKB-winstvrijstelling. In de landbouw liggen de winsten op een relatief laag niveau. Deze verandering zou in deze sector dan ook ongunstig kunnen uitpakken, omdat de belaste winst uiteindelijk hoger komt te liggen. De zelfstandigenaftrek is een vast bedrag en is niet afhankelijk van de genoten winst.

De afschaffing van de fiscale faciliteiten kan mogelijk gecompenseerd worden door middel van een teruggaveregeling. Die zal echter vrijwel nooit bevredigend zijn voor de sector, omdat de vervanging van een specifieke faciliteit door een generieke regeling nooit volledige compensatie zal bieden.

Literatuur

- Albregtse, Dirk, Gabe Venema, Rolph van Ovost, Hennie van der Veen en Peter Kavelaars, november 2007. *Evaluatie van vrijstellingen voor de landbouw in de overdrachtsbelasting*. LEI-rapport. Den Haag: LEI.
- Albregtse, Dirk, Gabe Venema, Piet Oerlemans, Hennie van der Veen en Peter Kavelaars, november 2007. *Evaluatie van de landbouwregeling in de omzetbelasting*. November 2007, LEI-rapport. Den Haag: LEI.
- Bunte, F.H.J. en M.A. van Galen. *HORTUS: Modelling HORTicultural Use and Supply*, 2005. LEI-rapport 8.05.05. Den Haag: LEI.
- Bunte, F.H.J. en W.E. Kuiper, 'Promoting Floriculture using VAT Regulation.' In: *European Journal of Horticultural Science* 73(6), pp. 248-253, 2008.
- Bunte, Frank en Niels van der Poel, september 2010. *Het verlaagde btw-tarief voor sierteeltproducten; Situatie 2010*. LEI Wageningen UR, LEI-rapport 2010-070. Den Haag: LEI.
- Bunte, F., J. van der Lugt en H. van der Meulen, *Beleidsvaluatie btw-regeling sierteeltproducten*, november 2007, LEI-rapport. Den Haag: LEI.
- CPB, 1999. *De grondmarkt; Een gebrekkige markt en een onvolmaakte overheid*. CPB, SDU uitgevers, Den Haag.
- Farjon, H., H.J. Silvis, J. Vader, M.J. Voskuilen en H. Agricola, 2013. *Prijs hoger dan de waarde van landbouwgrond: onderzoek naar dynamiek van de agrarische grondmarkt*. Interne notitie Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, Wageningen UR.
- ING Economisch bureau. Juli 2012. *Afzetmodel sierteelt kantelt, Verdere schaalvergroting en specialisatie voorwaarden voor meer marktfocus bij telers*.
- Veen, H. van der, D. Albregtse, G. Venema, P. Kavelaars, R. van den Dool, B. Nies, november 2007. *Evaluatie landbouwvrijstelling* LEI-rapport. Den Haag: LEI.
- Veen, Hennie van der, oktober 2012. *Herfstakkoord kost vooral glastuinders geld*. Agrimonitor, oktober 2012. Den Haag: LEI.
- Velden, N. van der, P. Smit en R. van der Meer, 2014. *Energiebelasting en de glastuinbouw*. Den Haag: LEI.
- Volkerink, B., M. van Schijndel, L. Meindert, A. Mulder, W. van Dijk en K. Berden, maart 2010. *Tariefdifferentiatie tractoren en mobiele werktuigen*, Eindrapport. Ecorys Nederland B.V.

Informanten

- P.W. Blokland – melkveehouder
- C. van Bruchem – landbouweconoom
- F. Bunte – econoom
- J. Breembroek – Flynth
- L. van Dellen – accon•avm
- J. Geurts – OovB
- G. van der Grind – LTO Nederland
- P. Kavelaars – Erasmus Universiteit
- B. van den Kerkhof – ABAB
- H.J.J. Stolwijk – landbouweconoom

Bijlage 1 Fiscale faciliteiten voor de landbouw⁴

B1.1 Landbouwwijziging (IB) waardeverandering landbouwgrond

Op grond van art. 3.12 Wet inkomstenbelasting 2001 is de waardeverandering van landbouwgronden, inclusief de ondergrond van gebouwen, vrijgesteld, voor zover die is toe te rekenen aan de waardeontwikkeling van de grond bij voortgezet gebruik in het landbouwbedrijf, behoudens voor zover deze waardeverandering is ontstaan door de uitoefening van het landbouwbedrijf zelf. De vrijstelling omvat zowel positieve als negatieve waardeveranderingen. Een verlies op landbouwgrond komt dus niet in aftrek op de winst.

Onder landbouwbedrijf wordt verstaan: "een bedrijf dat is gericht op het voortbrengen van producten van akkerbouw, van weidebouw of van tuinbouw of op het in het kader van veehouderij fokken, mesten of houden van dieren. Met landbouwbedrijf worden gelijkgesteld binnenvisserij en visteelt".

De vrijstelling is alleen van toepassing op voordelen die zijn toe te rekenen aan verandering van de waarde van de grond bij voortzetting van het gebruik van de grond binnen de agrarische sfeer. Deze waarde wordt de WEVAB genoemd (Waarde in het Economisch Verkeer bij Agrarische Bestemming). Een overgang van de ene agrarische activiteit naar een andere agrarische activiteit leidt niet tot belastingheffing. Het karakter van de landbouwbedrijven kan verschillen. Waardeveranderingen die zijn veroorzaakt door bestemmingswijziging, zijn altijd uitgesloten van de vrijstelling. Waardestijging door verbetering van de grond door bijvoorbeeld drainage of ontginning is ook uitgesloten.

De systematiek is als volgt. Belast wordt het verschil tussen de boekwaarde en de waarde in het economisch verkeer (WEV) (of de overdrachtsprijs). Daaruit wordt het verschil tussen de WEVAB bij aankoop en de WEVAB bij verkoop geëlimineerd.

In de regel zal de WEVAB alleen bij vervreemding binnen de agrarische sfeer gelijk zijn aan de bedongen prijs. Bij vervreemding buiten de agrarische sfeer zal de WEVAB steeds door taxatie moeten worden vastgesteld. Dat zal niet eenvoudig zijn, omdat daarbij moet worden uitgegaan van het fictieve gegeven dat de grond zijn agrarische bestemming heeft behouden.

B1.2 Vrijstelling overdrachtsbelasting cultuurgronden

Sinds 1 januari 2007 geldt er een algemene vrijstelling bij de verkrijging van ten behoeve van de landbouw geëxploiteerde cultuurgrond (zie art. 15, lid 1, onderdeel q, Wet BRV). De vrijstelling geldt niet alleen bij de juridische en/of economische eigendomsverkrijging van cultuurgrond, maar ook bij de verkrijging van het recht van erfpacht of beklemming daarop. Voorwaarde voor de toepassing van de vrijstelling is dat de exploitatie ten behoeve van de landbouw gedurende ten minste tien jaar voortduurt. Anders gaat de vrijstelling teniet en zal de belasting worden nageheven.

Voor de toepassing van de vrijstelling is niet vereist dat de verkrijger de verkregen cultuurgrond zelf bedrijfsmatig exploiteert ten behoeve van de landbouw. De vrijstelling kan dus ook gelden ingeval de grond wordt verkregen door een projectontwikkelaar die de grond vervolgens bijvoorbeeld verpacht aan een landbouwer.

---

⁴ De informatie is afkomstig van een aantal auteurs in *Cursus Belastingrecht*, Kluwer Navigator.

De eis van bedrijfsmatige agrarische exploitatie strekt ertoe te voorkomen dat cultuurgrond die vrijgesteld is binnen afzienbare termijn wordt overgedragen aan een partij die de grond anderszins wil gaan exploiteren, zoals een projectontwikkelaar.

Op de verkrijging van cultuurgrond kunnen ook andere vrijstellingen van toepassing zijn. Op die vrijstellingen is de bovengenoemde termijn van tien jaar niet van toepassing. Een alternatief is bijvoorbeeld opgenomen in art. 15, lid 1, onderdeel b van de Wet BRV. In dat geval is de verkrijging vrijgesteld van goederen die behoren tot en dienstbaar zijn aan een onderneming die wat de bedrijfsvoering betreft in haar geheel door een of meer familieleden van de ondernemer wordt voortgezet. De voortzetting van de onderneming is dus een belangrijke voorwaarde. Als er een woning in de goederen is inbegrepen, moet hierover wel overdrachtsbelasting worden betaald.

Een andere vrijstelling heeft betrekking op verkrijgingen van onroerende zaken krachtens ruilverkaveling, bijvoorbeeld in de zin van de Ruilverkavelingswet 1954. Art. 15, lid 1, letter l van de Wet BRV noemt nog een aantal wetten die betrekking hebben op een aantal specifieke regio's.

Wellicht ten overvloede, verkrijgingen door het Bureau Beheer Landbouwgronden zijn vrijgesteld op grond van art. 15, lid 1, onderdeel m.

B1.3 Landbouwregeling btw

De landbouwregeling laat landbouwers met betrekking tot de in art. 27, lid 1 van de Wet op de Omzetbelasting 1968 bedoelde prestaties buiten de heffing van de omzetbelasting (btw). Het resultaat daarvan is dat landbouwers volledig buiten de heffing van omzetbelasting kunnen blijven.

Als een landbouwer ook een andere soort prestaties verricht, dan is hij voor deze werkzaamheden een gewone ondernemer. De vrijstelling is niet van toepassing op die andere prestaties.

Vanwege het feit dat landbouwers die onder de landbouwregeling vallen geen recht hebben op aftrek van voorbelasting, mag de aan hem in rekening gebrachte btw niet verrekend worden. Deze belasting maakt voor hem onderdeel uit van de kostprijs. Een andere ondernemer die van de landbouwer afneemt, krijgt geen btw in rekening gebracht. Desalniettemin neemt ook voor hem de kostprijs toe.

Om aan dit laatste tegemoet te komen, kunnen de afnemers een forfaitair percentage van het aan hen in rekening gebrachte bedrag in aftrek brengen. Dit percentage bedraagt 5,4%. Voor deze aftrek gelden de gewone voorwaarden. Zo moeten de goederen zijn aangeschaft in het kader van de onderneming, mogen zij niet worden gebruikt voor vrijgestelde prestaties en mag de aftrek van voorbelasting niet uitdrukkelijk zijn uitgesloten.

De afnemer hoeft voor de forfaitaire aftrek niet in het bezit te zijn van een factuur, maar moet wel een zogenoemde landbouwverklaring kunnen overleggen. Dit is een door de landbouwer getekende verklaring waaruit blijkt dat de goederen binnen het kader van de landbouwregeling zijn geleverd.

Landbouwers kunnen ervoor opteren dat de landbouwregeling niet op hen van toepassing is. Toepassing van de normale regeling is aantrekkelijk voor landbouwers bij wie de voordruk hoger is dan de totale forfaitaire aftrek bij hun afnemers. Dit zal met name het geval zijn bij bedrijven waar investeringen worden gedaan. Als gevolg van deze optie moet de landbouwer voldoen aan de gestelde administratieve verplichtingen, is hij omzetbelasting verschuldigd en heeft hij recht op aftrek van voorbelasting.

Om toepassing van de landbouwregeling uit te sluiten, moet er een verzoek worden ingediend bij de inspecteur. Dit verzoek kan uitsluitend worden gedaan voor een periode van minimaal vijf jaar.

Kleineondernemersregeling (KOR)

De regeling voor kleine ondernemers (artikel 25 Wet OB) houdt in dat als een ondernemer in een kalenderjaar na aftrek van voorbelasting niet meer dan 1.883 euro verschuldigd is, het bedrag van de per saldo verschuldigde belasting mag worden verminderd met een bedrag dat gelijk is aan 2,5 maal

---

het verschil tussen 1.883 euro en het verschuldigde bedrag. De vermindering is niet meer dan het bedrag van de per saldo verschuldigde belasting.

Landbouwers die gebruikmaken van de landbouwregeling kunnen de kleineondernemersregeling alleen toepassen met betrekking tot de niet onder die regeling vallende afzonderlijke ondernemersactiviteiten (bijvoorbeeld bestuursfuncties). In dat geval zal de landbouwer een administratie moeten voeren die aan de ter zake gestelde vereisten voldoet. Landbouwers die opteren voor belastingheffing kunnen geen aanspraak maken op een vermindering ingevolge de kleineondernemersregeling.

B1.4 Verlaagd tarief sierteelt

De omzetbelasting wordt berekend over de vergoeding voor geleverde goederen en diensten. Dit is het totale bedrag dat ter zake van de prestatie in rekening wordt gebracht of wordt betaald. Het algemene tarief van de omzetbelasting bedraagt 21%, maar daarop zijn uitzonderingen in de wet opgenomen. Deze uitzonderingen zijn in twee tabellen van de Wet op de Omzetbelasting (Wet OB) opgenomen. In Tabel I staan de leveringen van goederen en diensten waarop het tarief van 6% geldt. De levering van sierteelt is specifiek in Tabel I opgenomen onder nummer 48. Sierteeltproducten zijn bloembollen, bloemen, planten en boomkwekerijproducten. Voor leveringen en diensten die in Tabel II zijn genoemd, is het tarief van 0% van toepassing. Het tarief is weliswaar nihil, maar dit kan niet gezien worden als een vrijstelling.

B1.5 Rode diesel

Rode diesel is diesel met een verlaagd accijnstarief. Deze faciliteit voor de landbouw is per 1 januari 2013 afgeschaft. De accijnsverlaging blijft alleen bestaan voor andere schepen dan pleziervaartuigen.

B1.6 Energiebelasting tuinbouw

Op het verbruik van aardgas en het gebruik van elektriciteit wordt energiebelasting geheven. Het gaat om een heffing over het energiegebruik (EB). Sinds 2013 is er ook een heffing (opslag) voor duurzame energie (ODE). De tariefstructuren komen met elkaar overeen. De tariefstructuur is degressief gestaffeld: het tarief per gebruiksklasse verschilt en is lager in de hogere verbruiksklassen. Voor de tuinbouw gelden verlaagde tarieven voor Zone 1: 0 - 170.000 m³ en Zone 2: 170.001 - 1.000.000 m³.

Bijlage 2 Afschaffing van de landbouwvrijstelling in individuele gevallen

Stakende ondernemer zonder opvolger

Agrarische ondernemers die staken zonder bedrijfsopvolger, krijgen te maken met een stakingswinst. Onder de landbouwvrijstelling is een deel van die winst vrijgesteld (zie tabel B2.1). In onderstaand voorbeeld is de stakingswinst met vrijstelling 350.000 euro, zonder vrijstelling 850.000 euro. Hier is dan nog de MKB-winstvrijstelling van 14% op van toepassing.

Tabel B2.1:

Doorwerking landbouwvrijstelling bij staking van eenmansbedrijf zonder opvolger

	Met landbouwvrijstelling	Zonder vrijstelling
Oppervlakte in hectare	25,00	25,00
Verkoopwaarde (A)	1.250.000	1.250.000
WEVAB (B)	1.000.000	1.000.000
Boekwaarde (C)	500.000	500.000
Boekwinst (D=A-C)	750.000	750.000
Vrijgesteld onder landbouwvrijstelling (E=B-C)	500.000	0
Belast (F=D-E)	250.000	750.000
Overige belaste boekwinsten (o.a. quotum) (G)	100.000	100.000
Totale stakingswinst (H=F+G)	350.000	850.000
Na winstvrijstelling (14%) (I=0,86*H)	301.000	731.000
Stakingslijfrente (max.) (J)	443.000	443.000
Belast latent (H=minimum (I,J))	301.000	443.000
Belast direct (I-H)	-	288.000

Door het afsluiten van een stakingslijfrente kan de ondernemer de belastingheffing uitstellen. De lijfrente is aan een maximum gebonden, dat mede afhankelijk is van de leeftijd van de ondernemer. De stakingslijfrente geldt per ondernemer.

De stakingslijfrente is volgens informanten niet in alle gevallen interessant. Dit komt onder andere door de inkomensafhankelijke bijdrage Zorgverzekeringswet van 5,4% (met een maximum). Door de stakingswinst over meer jaren te spreiden, wordt in totaal een hoger bedrag betaald. Daarnaast zijn de inkomensvoetstukken inkomensafhankelijk. Veel jaren een hoger fiscaal inkomen kan daardoor ongunstiger zijn dan in één keer afrekenen. Ook speelt de vraag of de landbouwer voldoende liquide middelen heeft om na de staking een stakingslijfrente aan te schaffen. Dit zal met name een probleem zijn voor bedrijven die zwaarder gefinancierd zijn.

Bedrijfsbeëindiging gaat in de praktijk vaak geleidelijk. Een andere manier om belastingheffing uit te stellen, zou zijn om het moment van staken verder uit te stellen en de grond langer aan te houden⁵. Daar zijn verschillende mogelijkheden voor:

de landbouwer gaat (op een extensievere schaal) door met boeren zolang het gaat. Het is in dit geval wel zo dat de belastingdienst de ondernemer fiscaal nog als ondernemer moet zien. In de praktijk blijkt dit nog niet zo eenvoudig te zijn. Deze optie kan eventueel gecombineerd worden met het verpachten van een deel van de grond, zolang de rest van het bedrijf van voldoende omvang blijft. De bedrijfsactiviteiten en de winst moeten in ieder geval nog wel iets voorstellen en er moet nog winst gemaakt kunnen worden. Als de belastingdienst de boer fiscaal niet meer als ondernemer ziet, kan het

⁵ Voor de bedrijfstoelagen wordt het vanaf 2015 van belang dat de ondernemer nog wel als actieve landbouwer gezien wordt. Hiervoor moet hij ingeschreven staan bij de KvK, met als (hoofd- of neven-)activiteit landbouw. Ook moeten de toeslagrechten minimaal 500 euro bedragen om uitbetaald te worden.

nog zijn dat de activiteiten als overige werkzaamheden gelden. In dat geval blijft alles in box 1, maar moet er wel afgerekend worden, dus ook over de winst op de landbouwgrond; de landbouwer brengt het bedrijf geruisloos in in een nieuw op te richten bv. De boekwinst op grond is dan onbelast zolang de bv bestaat. Als de bv echter wordt opgeheven, moet er alsnog belasting worden betaald (Vennootschapsbelasting en box 2 AB); de landbouwer gaat een samenwerkingsverband aan met andere agrariërs, waarbij de afbouwende boer het bedrijf inclusief de grond geruisloos inbrengt en daarvoor een vergoeding ontvangt. De boer blijft dan in box 1 zonder af te moeten rekenen. Wel moet er naast een aandeel in de winst of het verlies van het bedrijf sprake blijven van ondernemerschap en dus betrokkenheid bij het bedrijf. Een variant hierop is inbreng van het bedrijf in het samenwerkingsverband en meedoen als stille vennoot. De boer mag zich dan niet met de bedrijfsvoering bezighouden en ook niet namens het bedrijf naar buiten treden. Als stille vennoot krijgt de landbouwer dan, afhankelijk van de bedrijfswinst, een vergoeding voor de inbreng en een beperkt aandeel in het bedrijfsresultaat.

Stakende ondernemer met opvolger

In het voorbeeld dat is uitgewerkt in tabel B2.2 ontstaat zonder landbouwvrijstelling een extra belastinglatentie van 120.000 euro. Deze zal verdeeld worden over de opvolger en uittreder. In het voorbeeld worden de twee uitersten getoond. In de praktijk blijkt dat de opvolger zich vaak niet voldoende realiseert wat de belastinglatentie op termijn betekent, waardoor de waarde van het bedrijf overschat wordt.

Tabel B2.2:

Doorwerking landbouwvrijstelling bij staking met opvolging (geruisloos)

	Met landbouw- vrijstelling	Zonder vrijstelling, nadeel opvolger	Zonder vrijstelling, nadeel uittreder
Oppervlakte in hectare	25,00	25,00	25,00
Schulden staker (A)	500.000	500.000	500.000
Overdrachtprijs bij landbouwvrijstelling (B)	1.000.000	1.000.000	880.000
Pensioen staker (C=A-B)	500.000	500.000	380.000
Balanswaarde grond opvolger (D)	600.000	600.000	600.000
Marktwaarde grond (E)	1.250.000	1.250.000	1.250.000
WEVAB (F)	1.000.000	1.000.000	1.000.000
Toekomstig belaste boekwinst grond (G=E-F)	n.v.t.	400.000	400.000
Extra belastinglatentie opvolger (H=30%*G)	n.v.t.	120.000	120.000
Werkelijke kosten opvolger (I=B+H)	1.000.000	1.120.000	1.000.000

Bij staking met bedrijfsopvolging wordt in veel gevallen gebruikgemaakt van de faciliteit om geruisloos door te schuiven. Dat houdt in dat de opvolger met de oude boekwaarde doorgaat. De opvolger heeft dan wel een belastinglatentie op de eventuele boekwinsten. Met de landbouwvrijstelling zal die belastinglatentie lager zijn dan zonder vrijstelling. Het is de vraag wat het effect hiervan zal zijn op de overnameprijs. Vaak is er geen sprake van een zakelijke overnameprijs⁶, maar wordt een afweging gemaakt tussen het pensioen voor de uittreder en de toekomstmogelijkheden voor de opvolger. Hoe hoger de overnameprijs, hoe meer financieringslasten de opvolger zal hebben en des te lastiger zal het zijn om een voldoende inkomen uit het bedrijf te genereren en de financiering rond te krijgen. Door de belastinglatentie zal de financiering via banken lastiger worden, omdat de belastinglatentie de executiewaarde van het bedrijf drukt.

Een andere optie om belastingheffing uit te stellen, is het onderbrengen van de onderneming in een bv. Op het moment van overdragen hoeft er dan niet afgerekend te worden. Dat kan overigens alleen als aan een groot aantal voorwaarden wordt voldaan (zie kader in bijlage 2). Indien er wel afgerekend wordt, kan er gebruik worden gemaakt van de stakingslijffrente, maar hiervoor gelden dezelfde

⁶ Om de bedrijfsoverdracht te realiseren zonder schenkingsrecht, moet de overnameprijs wel aan bepaalde voorwaarden voldoen. Het is echter mogelijk om een agrarisch bedrijf voor een bedrag ver onder de marktwaarde over te dragen zonder schenkingsrecht te betalen. Schenkingsrecht staat los van de wijze van overdracht, geruisloos of niet.

beperkingen als bij staking zonder opvolging. Het toepassen van de stakingswinst kan dus alleen als er daadwerkelijk gestaakt wordt. Op het moment dat het bedrijf geruisloos wordt overgedragen, wordt er niet gestaakt en kan er geen gebruik worden gemaakt van de stakingswinst. Zowel geruisloos doorschuiven als het gebruik van de stakingswinst zijn manieren om belastingheffing uit te stellen. Bij het geruisloos doorschuiven kan het moment van heffen erg ver weg zijn. Wat betreft de tarieven die uiteindelijk gehanteerd zullen worden, kunnen wel verschillen bestaan, afhankelijk van het inkomensniveau en de leeftijd op het moment van heffen.

Verkoop los land

Stel dat een agrarische ondernemer (die niet staakt) een los stuk land van 1 hectare verkoopt (zie tabel B2.3), dan is in de huidige situatie het verschil tussen de boekwaarde en de WEVAB onbelast en betaalt de ondernemer alleen belasting over het verschil tussen de verkoopwaarde en de WEVAB. In onderstaand voorbeeld houdt dat in dat er over 10.000 euro belasting wordt betaald. Zonder landbouvvrijstelling is het gehele verschil tussen de boekwaarde en de verkoopwaarde belast, in dit geval 30.000 euro.

Heeft de ondernemer mogelijkheden om de belastingheffing af- dan wel uit te stellen? Bij de verkoop van een los stuk land, zonder staking, is het aangaan van een herinvesteringsreserve de enige mogelijkheid om belastingheffing uit te stellen. Dat kan alleen als er een reëel voornemen tot herinvesteren is en de herinvestering vergelijkbaar is⁷. Deze uitstelmogelijkheid komt in de praktijk niet veel voor, gezien het feit dat de landbouvvrijstelling in de meeste gevallen toegepast kan worden.

Tabel B2.3:

Doorwerking landbouvvrijstelling bij verkoop los stuk land

	Met landbouvvrijstelling	Zonder vrijstelling
Oppervlakte in hectare	1,00	1,00
Verkoopwaarde (A)	50.000	50.000
WEVAB (B)	40.000	n.v.t.
Boekwaarde (C)	20.000	20.000
Boekwinst (D=A-C)	30.000	30.000
vrijgesteld onder landbouvvrijstelling (E=B-C)	20.000	n.v.t.
Belast (D-E)	10.000	30.000

⁷ Deze voorwaarde geldt alleen voor de inkomstenbelasting. Voor de vennootschapsbelasting zijn de eisen minder streng. De meeste grondgebonden bedrijven zijn belastingplichtig voor de inkomstenbelasting.

Voorwaarden voor geruisloos doorschuiven

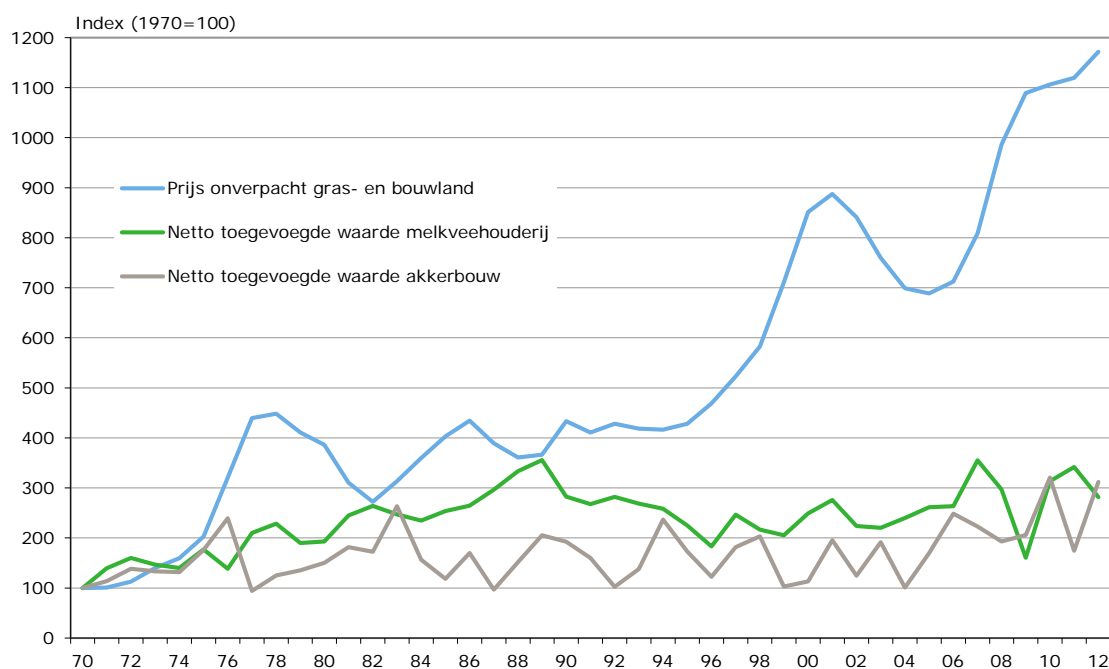
De voorwaarde voor het geruisloos doorschuiven van de ondernemer aan de voortzetter is, mits zij dit allebei in hun aangifte verzoeken, dat de persoon aan wie wordt doorgeschoven voorafgaand aan het overdrachtstijdstip minimaal drie jaar medeondernemer was, dan wel drie jaar werkzaam was in de onderneming. De voortzetter treedt fiscaal in de plaats van de overdrager, hetgeen betekent dat hij door moet gaan met de fiscale boekwaarden. Indien blijkt dat de overnemer van plan is om de onderneming direct door te verkopen, zal er geen sprake zijn van een voortzetting en kan er geen gebruik worden gemaakt van de faciliteit van het geruisloze doorschuiven (art. 3.63 Wet IB).

Bij het doorschuiven naar een bv blijven de fiscale boekwaarden ook gelijk. Omdat de bv een rechtspersoon met een ander fiscaal regime is en de ondernemer ook aandelen verkrijgt voor zijn inbreng, gelden er specifieke voorwaarden om er zeker van te zijn dat de fiscale claims daadwerkelijk behouden blijven. Het gaat om zogenoemde standaardvoorwaarden die in een apart besluit zijn opgenomen. Kort samengevat hebben deze betrekking op: het doorschuiven van de fiscale claims naar de bv; de wijze waarop de koopsom moet worden voldaan; de in aanmerking te nemen verkrijgingsprijs; het vervreemdingsverbod; al hetgeen aan de bv moet worden overgedragen; en de in aanmerking te nemen termijnen. Indien er om geruisloze inbreng wordt verzocht, zal de inspecteur een beschikking afgeven met bijlagen waarin deze voorwaarden zijn opgenomen (art. 3.65 Wet IB).

Bijlage 3 Agrarische grondmarkt: ontwikkelingen en verwachtingen

Inleiding

De nominale agrarische grondprijs is in Nederland sinds 1970 meer dan vertienvoudigd, terwijl de gemiddelde netto toegevoegde waarde per hectare in de grondgebonden landbouw slechts met een factor twee tot drie is toegenomen (Figuur B3.1). Dit zou kunnen wijzen op een overspannen markt, waar het risico op een forse prijsterugval bestaat. Dit is eerder het geval geweest voor woningen, bedrijfsterreinen en kantoren. In Denemarken is de agrarische grondprijs in korte tijd gehalveerd. Is een dergelijke scherpe daling van de grondprijs ook in Nederland voorstelbaar? Deze bijlage – gebaseerd op (Farjon *et al.*, 2013) – gaat in op de mechanismen achter de prijsontwikkeling en op de rol van landbouwers, financiers en beleggers.

Figuur B3.1: Ontwikkeling nominale grondprijs en netto toegevoegde waarde per ha, 1970-2012 (1970=100).

Bron: CBS/DLG/Kadaster/LEI, bewerking LEI

De markt voor landbouwgrond

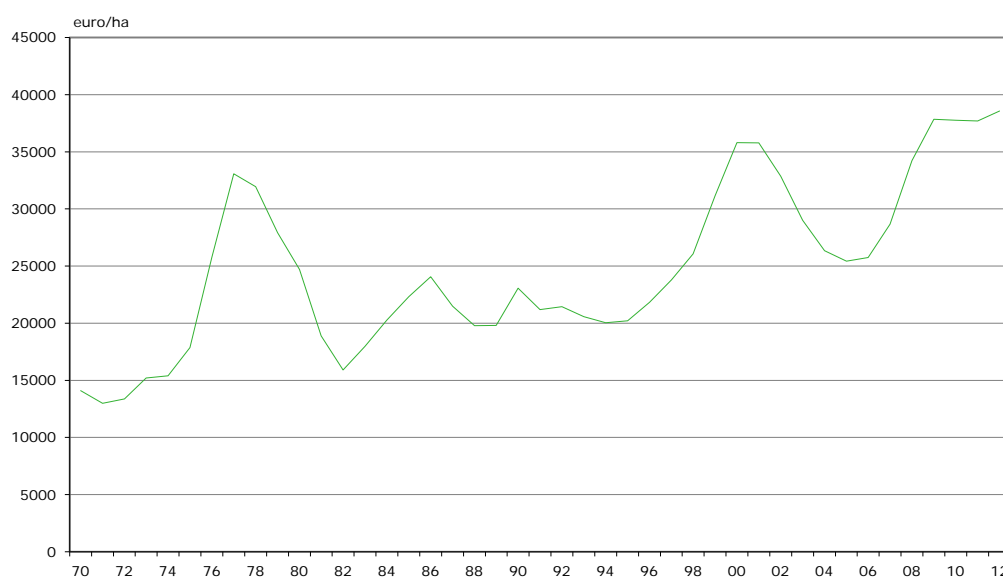
Twee derde van de landoppervlakte van Nederland is in gebruik als landbouwgrond. Zo'n 60% is in het bezit van agrariërs die het zelf gebruiken. Daarnaast is een groot areaal in het bezit van particulieren die het niet zelf gebruiken maar verpachten. Andere partijen met een substantieel bezit van landbouwgronden zijn het Rijksvastgoed- en ontwikkelingsbedrijf (47.000 ha), gemeenten (20.000 hectare), investeringsmaatschappijen (bijv. ASR, 33.000 hectare), BBL (32.000 hectare), terreinbeherende organisaties en landgoedeigenaren. In de afgelopen twintig jaar ging jaarlijks gemiddeld 3% van het areaal over in andere handen. Ongeveer twee derde betreft bedrijfsoverdrachten binnen families. De rest, dus circa 1% van het areaal per jaar, wordt op de markt verhandeld. Particulieren, vooral landbouwers, zijn veruit de belangrijkste groep kopers en verkopers. Door de vastgoedcrisis en de heroverweging in het natuurbeleid is de vraag naar landbouwgrond voor niet-agrarische doelen, zoals stedenbouw en natuurontwikkeling, sterk teruggelopen. Het vervolg gaat over de markt voor landbouwgrond met een agrarische bestemming.

Trend en golfbeweging

In de eerste helft van 2013 ging onverpachte landbouwgrond in Nederland voor gemiddeld 51.000 euro per ha van de hand. Sinds 2005 is de prijs met ongeveer 75% gestegen. Daarmee ligt de prijs bijna twee keer zo hoog als in de ons omringende landen, waar de prijs overigens ook fors omhoog is gegaan. De reële prijs van onverpachte landbouwgrond is sinds het begin van de jaren zestig, toen de prijsbeheersing van landbouwgrond werd afgeschaft, gestegen met een factor 2,7.

De ontwikkeling van de reële agrarische grondprijs vertoont wel flinke golfbewegingen (figuur B3.2). Zo daalde de prijs rond 1980 en tussen 2001 en 2005 met respectievelijk 50% en 30%. Opmerkelijk is dat sinds het begin van de economische crisis van 2008 de grondprijs niet is ingezakt, zoals wel is gebeurd met de huizenprijs. De stijging van de agrarische grondprijs is sterk bepaald door de doorgaande bedrijfsvergroting in de grondgebonden landbouw. Een andere factor is de sterke verlaging van de rentevoet sinds het eind van de jaren tachtig.

Vanwege het continue proces van schaalvergroting wordt de agrarische grondprijs bepaald door het grondinkomen dat wordt verdiend met een extra hectare, het marginale en niet het gemiddelde grondinkomen. Het verschil tussen het marginale en het gemiddelde grondinkomen is substantieel.

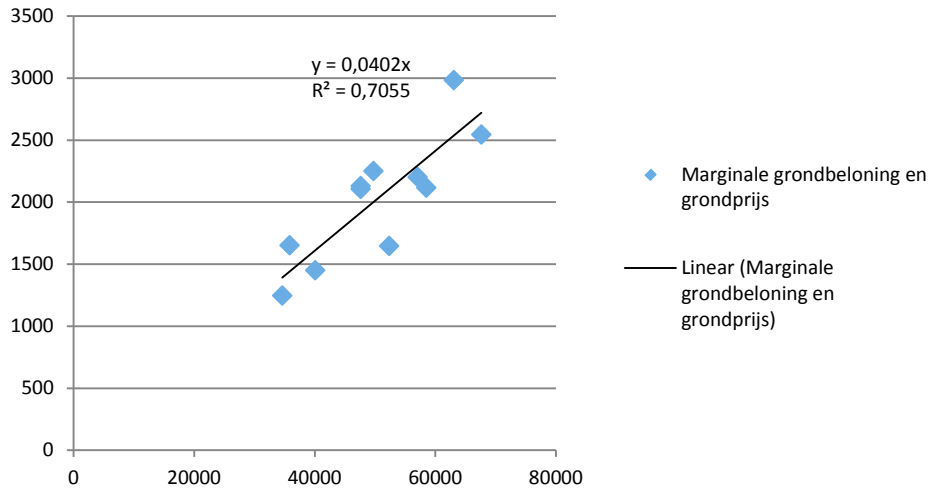

Figuur B3.2: Ontwikkeling reële prijs (euro/ha, prijsniveau 2000) onverpacht gras- en bouwland in Nederland, 1970-2012.

Bron: CBS/DLG/Kadaster, bewerking LEI

Wanneer we met behulp van de bedrijven die worden gebruikt voor de vaststelling van de jaarlijkse pachtnormen het marginale grondinkomen berekenen voor alle pacht prijsgebieden en die regionale marginale inkomens afzetten tegen de regionale grondprijzen, dan vinden we het in figuur B3.3 weergegeven verband. Het resultaat is een duidelijke correlatie ($R^2=0,7$). De coëfficiënt van 0,04 wijst op een plausibel vereist rendement van 4%.

Marginale grondbeloning en grondprijs

Figuur B3.3: Verband tussen het marginale grondinkomen en de grondprijs op basis van elf pachtprijsgebieden, gemiddelden over de periode 2007-2011⁸

Bron: Informatienet.

Bedrijfsvergroting versterkt rendement van investeringen

De introductie van (arbeidsbesparende) technologie in de grondgebonden landbouw vereist een voldoende bedrijfsomvang om de investeringen rendabel te maken. De technologische mogelijkheden waardoor ondernemers meer dieren kunnen verzorgen en meer grond kunnen bewerken, jagen dus de vergroting van grote bedrijven en beëindiging van kleine bedrijven aan. Naar algemene verwachting zal dit proces in de komende jaren doorgaan, onder meer door robotisering, precisielandbouw, nano- en biotechnologie en de afschaffing van het melkquotum. Door het bedrijf uit te breiden, kunnen bedrijven de efficiency van de productie vergroten. Grotere bedrijven met toekomstperspectief groeien door. Bedrijven met onvoldoende toekomstperspectief, bijvoorbeeld door het ontbreken van een bedrijfsopvolger, zullen vroeg of laat hun grond gaan verkopen en zo de groei van andere bedrijven mogelijk maken.

Toekomst grondgebonden landbouw

Momenteel is het niet alleen de melkveesector die de toekomst rooskleurig inzielt, maar ook de akkerbouw. Zo leidt de stijgende mondiale welvaart tot meer vraag naar voedsel. Hierdoor zullen de voedselprijzen in de komende jaren naar verwachting gemiddeld hoger liggen dan in de achterliggende decennia. De melkveesector floreert mede dankzij een hoge melkprijs. Bovendien zal in april 2015 de melkquotering worden afgeschaft. De voorgenomen afschaffing heeft geleid tot een scherpe daling van de melkquotumprijs en een stijging van de grondprijs: de quotumwaarde is 'overgelopen' in de grondprijs. Naar verwachting kan de melkproductie de komende jaren met 10% tot 20% worden opgevoerd, afhankelijk van het mestbeleid. Dat gebeurt door een hogere melkproductie per koe en door meer melkvee aan te houden. In beide gevallen groeit de behoefte aan grond voor het ruwvoer. De aankoop van grond voor mestafzet speelt een veel kleinere rol, omdat de grond in verhouding tot de mogelijke mestafzet te duur is. Die afzet zal vooral moeten verlopen via mestafzet naar andere landbouwers en mestverwerking.

⁸ Vanwege een beperkt aantal steekproefbedrijven zijn min of meer vergelijkbare pachtprijsgebieden samengenomen: (1) Oostelijk en Centraal veehouderijgebied, (2) Westelijk Holland en Hollands/Utrechts weidegebied en (3) Rivierengebied en Zuidelijk veehouderijgebied.

Overheidsbeleid

Er zijn ook maatschappelijke ontwikkelingen die de vraag naar grond beïnvloeden. Deze ontwikkelingen weerspiegelen zich in het overheidsbeleid dat de grondgebondenheid van de landbouw stimuleert, zoals de milieuwetgeving en de hervorming van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB). Het streven naar een meer duurzame ontwikkeling komt tot uiting in zwaardere milieueisen met het mestbeleid als meest bepalende onderdeel. Dat beleid draagt bij aan de grondgebondenheid, herstructurering en schaalvergroting. Zo is het voor melkveebedrijven van belang om de veedichtheid te verminderen door meer grond te beheren. Overigens blijft de behoefte aan veevoer de pijler onder de grondvraag. Door de aanscherping van de milieueisen wordt het opbrengend vermogen (de vruchtbaarheid) van de grond belangrijker. Op zichzelf hebben de grondgebonden toeslagrechten een verhogend effect op de grondprijs. De impact van de verlaging van de prijsbescherming en inkomenssteun, de verscherping van de voorwaarden aan de steun ('vergroening') en de aftopping van de steun door de hervorming van het GLB hebben netto echter waarschijnlijk een enigszins drukkend effect op de vraag naar grond.

Klassieke financiering van bedrijfsuitbreiding

Financiering van bedrijfsuitbreiding blijft vermoedelijk een zaak van bancaire financiering, aangevuld met familiekapitaal. Grond dient weliswaar als zekerheid, maar is niet voldoende. Voor de financiering kijkt de bank of de ondernemer op langere termijn voldoende middelen weet te genereren voor rente en aflossing: financiering op basis van cashflow. Niet de bedrijfsomvang maar het verwachte inkomen van de bedrijfsactiviteiten is de beperkende factor voor de financiering. Het voortzetten van het gezinsbedrijfsmodel is cruciaal om de arbeidskosten van het bedrijf te beperken. De laatste jaren, die van lage rentevoet en slecht rendement op aandelen, kijken ook andere partijen met belangstelling naar investeringsmogelijkheden in landbouwgrond. Direct investeren in landbouwbedrijven is echter onaantrekkelijk vanwege de relatieve kleinschaligheid en het lage rendement van de landbouw. Soms gebruiken niet-agrarische kopers de verworven grond zelf, bijvoorbeeld voor het houden van paarden of aanleg van een landgoed, maar meestal is het een belegging. Het rendement bij verpachting is echter bescheiden. Een hoger rendement is alleen mogelijk bij verkoop na een waardesprong van de grond, bijvoorbeeld door bestemmingswijziging of beëindiging van pachtcontract. Vooral beleggers die al over een grondportefeuille beschikken, breiden op dit moment hun activiteiten uit. Buitenlandse investeerders zijn niet te verwachten op de Nederlandse grondmarkt. Daarvoor zijn de grondprijzen ten opzichte van het verwachte rendement te hoog.

Algemene verwachting

De hoge agrarische grondprijs in Nederland is een indicatie van vertrouwen in de concurrentiekracht van de grondgebonden landbouw. Deze steunt op de biedprijs van groeiende bedrijven. De algemene verwachting is dat de grondprijs op peil zal blijven. Overigens moet worden bedacht dat slechts een klein deel van het landbouwareaal feitelijk wordt verhandeld. Een tijdelijke forse daling van de prijs van landbouwgrond is in het verleden vaker voorgekomen en kan niet worden uitgesloten. Een dergelijke daling kan getriggerd worden door een abrupte verandering in de markt van landbouwproducten, bijvoorbeeld door een voedselveiligheidsincident of door een scherp stijgende rente. Dat kan ook gelden voor een aanpassing van het mestbeleid, maar ontwrichtend voor de agrarische of bancaire sector zal dat naar verwachting niet zijn. De risico's van een dergelijke grondprijsdaling liggen vooral bij nieuwe investeerders. Juist die zijn nog niet in groten getale op de Nederlandse markt verschenen.

LEI Wageningen UR
Postbus 29703
2502 LS Den Haag
T 070 335 83 30
E publicatie.lei@wur.nl
www.wageningenUR.nl/lei

NOTA
LEI14-060

LEI Wageningen UR verricht sociaaleconomisch onderzoek en is de strategische partner voor overheden en bedrijfsleven op het gebied van duurzame en economische ontwikkeling binnen het domein van voeding en leefomgeving. Het LEI maakt deel uit van Wageningen UR (University & Research centre). Daarbinnen vormt het samen met het Departement Maatschappijwetenschappen van Wageningen University en het Wageningen UR Centre for Development Innovation de Social Sciences Group.

De missie van Wageningen UR (University & Research centre) is 'To explore the potential of nature to improve the quality of life'. Binnen Wageningen UR bundelen 9 gespecialiseerde onderzoeksinstituten van stichting DLO en Wageningen University hun krachten om bij te dragen aan de oplossing van belangrijke vragen in het domein van gezonde voeding en leefomgeving. Met ongeveer 30 vestigingen, 6.500 medewerkers en 10.000 studenten behoort Wageningen UR wereldwijd tot de aansprekende kennisinstellingen binnen haar domein. De integrale benadering van de vraagstukken en de samenwerking tussen verschillende disciplines vormen het hart van de unieke Wageningen aanpak.
